HENRIK BERNHARD
PALMÆR

En liten lustresa

Skildrad i brev till W. von B.

Tryckt hos AB Östgöta Correspondenten, Linköping, 1963

Förord till den elektroniska utgåvan

H.B. Palmær grundade *Östgöta-Correspondenten* 1838 och skrev tio år senare denna samling brev till diktaren **Wilhelm von Braun**. Reseskildringen blev populär och översattes även till tyska som *Humoristische Lustreise* (1849). Till Correns 125-årsjubileum 1963 utgavs boken på nytt och det är denna upplaga som har digitaliserats i november 2010. Av upphovsrättsskäl borde vi kanske ha utelämnat det korta förordet av Correns dåvarande redaktör Rune Andhé (far till författaren **Stefan Andhé**), men nu lät vi det vara synligt. Några små teckningar av okänd konstnär inleder varje kapitel.

Den 24 september 1838 utgavs det första numret av Östgöta Correspondenten av Henrik Bernhard Palmær, som tidigare hade gjort sig känd för sin spetsiga penna såsom medarbetare i Aftonbladet. Den nya tidningen lät från början tala om sig och fick förhållandevis stor spridning, främst tack vare den uppmärksamhet som Palmærs bidrag tilldrog sig både i och utanför Östergötland. Redan efter knappt två år lämnade han visserligen redaktörsposten, som han överlät på C. F. Ridderstad, men det finns onekligen anledning att erinra om hans insats i dessa dagar, då det har förflutit 125 år sedan han grundade Östgöta Correspondenten. Palmærs En liten lustresa, som presenteras i denna minnesbok, är ett karakteristiskt verk inte bara för sin upphovsman utan också för sin epok.

Linköping i september 1963

RUNE ANDHÉ

FÖRETAL

Dessa brev skrevos för flera år sedan, i Karl Johans tid, och voro ej ämnade att läsas av någon annan än den, till vilken de blivit ställda. Omständigheter hava föranlett mig att, tid efter annan offentliggöra ett par fragmenter, och nu äntligen det hela. Bland dessa omständigheter må man likväl ej räkna ärelystnaden. Till att anfäktas av denna passion är jag på samma gång för stolt och för ödmjuk: med jordens lysmaskar *vill* jag icke, och med himlens stjärnor *kan* jag icke skina i kapp. Lyckligtvis finnes ett annat motiv, som kan förleda en man att låta trycka, vad han skrivit. För att ej tala i alldeles beslöjade ordalag, får jag tillkännagiva, att författarskap väl ännu ej upphört att vara tempeltjänst, såsom det fordom var; men att det dock har partiellt nedsjunkit till ett näringsfång, vadan det kan föreställas under bilden av en hungrig vestal, som står och kokar välling eller annan mat vid den heliga elden på gudinnans altare.

Föregående förklaring har jag egentligen avgivit för att avväpna kritici, och den synes mig för ett slikt ändamål särdeles lämplig. Emellertid är det ändå möjligt, att jag blir angripen — och ske Guds vilje! Angripes jag med en estetisk värja eller sabel, skall jag stanna och fäkta och ingalunda räkna för skam att falla. Sker angreppet åter med den politiska harskramlan, ett vapen som nästan allmänt nyttjas av publicisterna nu för tiden och som så förträffligt passar i mångens hand, må man ursäkta mig, att jag täpper öronen till och flyr från tornerbanan.

Stockholm d. 1 maj 1848.

P.

Post-Skriptum till vännerna i Östergötland. — Käre bröder! Jag vill för eder ingalunda fördölja, att vi häruppe i huvudstaden en lång tid skrivit Lind med stora bokstäver och Gud med små, samt att allt annat gått i proportion därefter — *riksdagen* inberäknad, om vilken jag framdeles ej skall underlåta att uttala mina menlösa tankar.

Densamme.

FÖRSTA BREVET

Min vän!

Den resbeskrivning, jag lovat dig, i vedergällning för den, du givit mig, kryper nu äntligen fram ur sitt äggskal. Hav undseende med den arma kycklingen och fordra ej, att han skall vara en örn eller en näktergal. Han måste ju brås på den fågel, han härstammar ifrån.

Till saken!

Hösten 1838 stiftades i Linköping av några dels unga, dels ännu ej lastgamla män, bland vilka funnos flera än en sångare, sällskapet "Orphei vänner". Sällskapets ändamål var att sjunga Bellman och höra honom sjungas. Att därvid vankades ett gott ackompanjement av punsch och av musikaliska instrumenter, torde väl knappast behöva nämnas.

Sällskapet sammanträdde i början var fjortonde dag; men när nöjet förlorat nyhetens behag, blott en gång i månaden. Andra förlamande orsaker tillkommo sedan — såsom att två nya ledamöter, herr Crethi och herr Plethi, introducerades — och tiden emellan vart sammanträde blev allt längre och längre, först två månader, så tre, så fyra. Äntligen sammanträdde sällskapet ej alls. Därhän hade det kommit i medlet av sommaren 1840.

Då tänkte ett luminöst huvud, att sällskapet, som avlidit i staden, kunde på landet uppväckas till nytt liv. En anteckningslista kringsändes till ledamöterna, med uppmaning att sammanträda vid Berg.Den bekanta kanalstationen med de många slussarna. Förslaget vann bifall och de flesta antecknade sig. Ångbåten Ormen Långe hyrdes att föra sällskapet bort och hem. Ägaren till Berg, löjtnant K., lovade att, till sällskapets härbärgerande, bygga en stor lövsal. En av de sista dagarne i juli månad bestämdes till resdag och färden skulle börja klockan elva förmiddagen.

Även jag var en av dem, som antecknat sig, och jag trodde i min menlöshet, att jag skulle få segla till Berg, jag som de andra. Men hör, vad som hände.

Samma dag, som resan skulle ske, vaknade jag helt tidigt på morgonen och — efter gammal vana — somnade jag in på nytt igen; vilket länder mig till skam. Däremot länder mig till heder, att när jag vaknat för andra gången — vilket också skedde efter gammal vana — var jag så vaken, att jag skulle kunnat uthärda de svåraste vakenhetsprov, t.ex. läsa en viss prelats predikningar utan att somna.

Sedan låg jag helt stilla och undrade vad klockan månde vara.

Det lilla dussinur, som lyckans frikostighet mig förlänat, kunde ej giva mig någon upplysning därom, emedan det var borta hos urmakaren för att lagas; och det zoologiska ur, som jag själv konstruerat, kunde ej heller begagnas, emedan det var långtifrån färdigt. Här frågar du billigtvis, vad ett zoologiskt ur är för ett instrument, och jag frågar tillbaka: har du någonsin läst företalet till Hoffmans Flora? Om du det har och minns, vad det innehåller, så vet du, att Linné i forna dagar konstruerade ett så kallat botaniskt ur. Denne store naturforskare eller "siare" — som han heter på Uppsalaspråket — observerade nämligen, att vissa blommor om förmiddagen öppna sina kronor på given timme och åter på given timme sluta dem tillsamman om eftermiddagen. På grund av denna observation konstruerade den store Linné ett ur, vars visare voro blommor, och som därföre fick namn av blomsteruret eller det botaniska. Sammalunda har i nyare tider den store P. — dvs. undertecknad — på grund av sina iakttagelser inom den animaliska naturens område konstruerat ett ur, som bör heta det zoologiska eller kreatursuret, emedan dess visare äro människor och andra kreatur.

Första väckelsen till detta företag fick jag av min hederlige husvärd. Denne ärans man hade för sed, att tidigt på morgnarna låta sig ljudeligen förnimmas — vi vilja antaga att han nös — och det med sådan kraft, att huset bävade på sina grundvalar och alla dess hjon eller innevånare vaknade. Med förvåning märkte jag omsider, att händelsen alltid hände på samma tid; klockan var alltid tre kvart på fyra.

När jag närmare tänkte på saken, föll det migin, att ett zoologiskt ur skulle kunna konstrueras, rätt så väl som ett botaniskt. Jag beslöt att våga ett försök och började till den ändan anställa observationer.

Som var och en är sig själv närmast, gjorde jag det första rönet på min egen värda person. Sedan åratal tillbaka — ja ända sedan min studenttid — hade jag märkt, att jag alltid, när det led mot aftonen, kände en viss längtan, vars föremål i början var svävande och formlöst, nästan som ett moln, men slutligen antog bestämd gestalt och uppenbarade sig i skepnaden av en smörgås med salt kött och senap. Sanningen till heder må erkännas, att nämnda smörgås var placerad mellan en sup och en toddy, liksom vår Herre och Frälsare mellan två ogärningsmän. När jag nu observerade tiden, fann jag med synnerligen fägnad, att även denna kasus timade regelmässigt: klockan var alltid precist sex på aftonen.

Men vidare i texten!

Nere på gården i en flygelbyggnad bodde, var för sig, ett par gummor med titeln madam, den de också i fullt mått förtjänte. Som du vet, har ordet madam den egenskapen att vara sig likt, antingen det läses rättfram eller bakfram, och de båda gummorna hade också den egenskapen att vara lika, dvs. att träta vareviga dag, antingen de hade skäl eller icke. Understundom hände sig även, att de följde den engelska maximen: "from sounds to things!" — från ord till sak! — och flögo varandra i luven. Ljudet eller — rättare sagt — oljudet av dessa bataljer trängde alltid upp till mina vindsrum, och det föll mig in att undersöka, om icke de två amasonerna skullekunna begagnas vid konstruktionen av mitt zoologiska ur. Undersökningens resultat blev, att trätorna väl ej skedde på givet timslag, men regelmässigt nog ändå; ty de avhördes aldrig tidigare än halv tio och aldrig senare än en kvart på elva förmiddagen.

Längre hade jag den tiden ej hunnit på konstruktionen av mitt zoologiska ur, och det var mig således till ingen nytta för tillfället. Det kunde ej *nu* besvara min fråga: vad är klockan? Huru viktigt ett svar på denna fråga dock skulle vara för mig, kan du sluta därav, att på detsammas beskaffenhet berodde, om jag borde stiga upp och arbeta eller ännu finge ligga och latas. Jag svävade i en förfärlig oro.

Lyckligtvis skulle denna oro om några ögonblick hävas. Den gamle rödnäsige vaktmästaren Pettersson — bland tjugo svenska vaktmästare heta tolv alltid Pettersson; de andra åtta heta Bergström — inträdde med ett blårutigt knyte i handen. På tillfrågan vad klockan vore, svarade han: den är halv nio. Sedan framtog han ur knytet en lunta tidningar, nyss ankomna från Stockholm, räckte mig den, gjorde sin vaktmästarekomplimang och gick.

Jag har ej hjärta att låta denna figur försvinna från tavlan, innan jag omtalat, vad del han har i den märkligaste liknelse, jag i mitt liv inventerat. Se här i korthet historien därom.

Det var om sommaren 1838. Konung Karl Johan, alltid stor och dråplig, visade sig större och dråpligare än någonsin. Hela nationen var förtjust och jag ävenledes. I övermåttet av min hänryckning beslöt jag att till högstdensammes ära dikta en ode. Och som tid och rum ingalunda äro likgiltiga vid poetiska företag, satte jag mig en vacker morgon ned att dikta under en av de lummiga lindar, som beskugga promenadplatsen vid domkyrkan.

"O du, som", — så började jag; ty jag visste att redbara oder alltid börjas så — "o du, som från simpel gascognare småningom stigit till Skandinaviens konung! Ej finnes i hela den omätliga skapelsen något dig simile aut secundum, om icke till äventyrs — — —."

Här kom jag av mig, emedan jag i hast ej kunde hitta någon passande liknelse. Väl satte jag sporrarna i hippogryfens sidor, men förgäves. Han stegrade sig och ville ej ur fläcken. Redan stod författaresvetten i täta droppar på min panna. Se! då kom, liksom framkallad av någon gynnsam gudamakt, den gamle rödnäsige Pettersson mig till hjälp. Gubben, som tidigt var ute och larvade i sina vaktmästarärender, passerade förbi bänken där jag satt — och genast var liknelsen hittad.

"Ej finnes" — så återtog och slutade jag meningen — "i hela den omätliga skapelsen något dig simile aut secundum, om icke tilläventyrs en supares näsa, vilken är helt vit, när hon först instickes i världen — och ingen anar, att hon med tiden skall bära purpurn."

Var icke detta en desperat liknelse, eller huru? Dock nog härom!

Sedan jag äntligen fått veta, vad klockan var, uppgjorde jag min levnadsplan så här. Tidningarna skulle jag läsa på sängen, och därmed fortfara tills kärngarna började träta. Då skulle jag stiga upp, kläda mig och begiva mig till Nykvarn,Namnet på Linköpings hamn. där ångbåten väntade, för att med mig och det övriga herrskapet avgå till Berg.

Den gunstbenägne läsaren — dvs. konungens trotjänare och Apollos troman, löjtnanten och skalden herr W. v. B. — lärer utan tvivel inse att denna plan var en mycket förnuftig plan. Också satte jag den genast i verket. Jag fattade Aftonbladet och började flyktigt ögna däri. Efter något ögnande träffade jag en lockande rubrik, tog då en bekvämare ställning i sängen och läste sedan med all uppmärksamhet.

När jag läst en stund, blev jag arg.

När jag läst en stund till, blev jag mycket argare.

När jag läst en stund till, blev jag alldeles rasande, slängde själaspisen — dvs. Aftonbladet — ifrån mig, sprang upp ur sängen samt började, i bara skjortan och under de djupaste bugningar, hålla tal till en på golvet stående stövelknekt. Hade mina med "högre bildning" utrustade Linköpingsvänner fått se mig i denna belägenhet, skulle de hållit mig för komplett galen, och icke för endast halvgalen, såsom nu är händelsen. Mitt tal till stövelknekten var av följande lydelse:

"Vördnadsvärde herr stövelknekt!

Ni undrar utan tvivel, mera än en stövelknekt någonsin undrat, huru det kommer sig, att jag kallar er för herre och vördnadsvärd. Se här nyckeln till gåtan!

Helt nyss låg jag och läste konstitutionsutskottets förslag till en förändrad representation och förnam därav, att en svensk man, som skulle kunna välja och väljas till representant, bör besitta åtminstone 250 rdrs egendom. Nyfiken att få veta min plats i samhället, därest detta förslag skulle bli antaget till gällande lag, företog jag mig att hopsummera värdet av mina tillhörigheter. Ack! det steg ej, även efter inköpspris beräknat, till mer än 249 rdr och 36 sk. Himmel och helvete! ropade jag då — ty jag är en grobian, som aldrig väger mina uttryck — skall en lumpen tolvskilling hindra mig från utövningen av den heligaste, den oförytterligaste rättighet!

Då nalkades minnets genius min bädd, rörde sakta vid mina lockar och viskade: du har glömt att räkna stövelknekten; räkna även honom, så har du summan full.

Därföre, vördnadsvärde herr stövelknekt! — som kostar mig tolv skillingar — därföre står jag nu här och orerar och komplimenterar och kallar dig för herre och vördnadsvärd. Mindre kan jag väl icke göra, enär det är du allena, som räddat mig från nesan att uteslutas ur samhället och mänskligheten. Du allena! Ty vore jag vis som Salomo, ädel som Saladin, tapper som Richard Lejonhjärta, osv., så skulle dock allt detta tillsammantaget ej kunna göra mig till människa och medborgare. Men det kan du, vördnadsvärde herr stövelknekt, som kostar mig tolv skillingar! Ära vare dig, ära vare det högsinnade, det djuptänkande konstitutionsutskottet!

Dixi!"

I denna oration urladdade jag min harm över det usla representationsförslaget. Men sedanharmen var urladdad, återstod en bitter sorg i min själ, liksom en vidrig dryck återstår i en flaska sodavatten, sedan kolsyran fräst bort därur. Jag sörjde över att fan tar fäderneslandet och icke dess reformatorer. Jag sörjde över att dessa, som börjat med *"parturiunt montes"* eller maximen "rättvisa åt alla", slutat med *"nascetur ridiculus mus"* eller maximen "rättvisa endast åt penningen". Jag sörjde, så att jag suckade; och suckande började jag min klädsel. Med en suck drog jag på mig stövlarna, med en suck byxorna; med en suck — är det icke bra rörande? — grep jag efter mina hängslen, då knack, knack, knack — en knackning hördes på rutan.

Jag såg mig om och märkte, att en kvist av det utanför fönstret stående päronträdet slog emot glaset. Det var ej vinden, som satte kvisten i rörelse — ty full stillhet rådde i atmosfären — utan en liten sparv, som satt där och gungade. Han tittade helt fryntligt på mig och nickade godmorgon ett par tre gånger. Sedan tilltalade han mig på fågelspråket och sade: tirlirili!

Såsom skald måste du hava fågelspråket på dina fem fingrar och således vet du, att tirlirili är ett mycket innehållsrikt ord. Du vet, att det för det första innehåller en jubelsång över naturens skönhet; för det andra ett bevis att livets fröjder mer än tiodubbelt motväga dess vidrigheter, och för det tredje en uppmaning till njutning och till tacksamhet mot försynen. Likaledes vet du, att denna jubelsång är så hänförande, detta bevis så övertygande, denna uppmaning så lockande, att endast en stock eller en gråsten kan motstå dem. Men jag är icke en stock eller en gråsten; ocksåmotstod jag dem icke. Till följe av "tirlirili" skickade jag min sorg och hennes mamma, politiken, åt fanders samt önskade det värda paret en lycklig resa.

Den lilla sparven flög sin kos, sedan han, för bättre minnes skull, sagt tirlirili ett par gånger till. Onekligen hade han gjort mig en stor tjänst; ty han hade återgivit mig humöret. Måhända hade han gjort det av tacksamhet. Jag påminner mig, att härom året några dussin sparvar en smällkall vinterdag slogo sig ned på planen vid huset, där jag bodde, samt sutto där helt tysta och modfällda. Jag strödde då ut ett par nävar korn för deras räkning, och det blev åter liv i skaran. Måhända var det någon av de sparvar, jag då matade, som nu velat göra mig en återtjänst. Måhända! Tacksamheten är visserligen en dygd, som börjar bli sällsynt bland människor; men — varför just skära hela skapelsen över en kam? — den torde ännu vara i svang bland sparvar.

Sedan jag med glatt mod fulländat min klädsel, ställde jag några frågor till mig själv och besvarade dem även. Första frågan: vad vill du sysselsätta dig med? Svar: det vet jag icke. Andra frågan: vill du fortsätta att läsa avisorna? Svar: nej, ty min själ kan ånyo råka i uppror, och jag vågar ej lita på, att en sparv skall ånyo infinna sig för att stilla det. Tredje frågan: vill du sätta dig ned och arbeta? Svar: nej, ty — ty — lika mycket, vill jag det icke. Fjärde frågan: vill du spatsera av och an på golvet, tills madammerna börja sin träta och dymedelst giva dig signal till uppbrott? Svar: ja. Fördenskull spatserade jag av och an på golvet, jag spatserade både längeoch väl; men inga madammer och ingen träta hördes av. Slutligen fann jag spatserandet tråkigt och tänkte: det skadar ju icke, att komma en kvart för tidigt till ångbåten. Därpå satte jag mössan på huvudet, försåg mig i hast med lämpliga resförnödenheter, och tågade av.

Jag hade ej hunnit mer än över halva vinden, då jag nerifrån förstugan hörde ett läte, som, varken med ord eller bokstäver låter sig fullständigt betecknas. Ett ungefärligt begrepp därom kan man dock få, om man försöker att med halvöppen mun mässa den svenska vokalserien a e i o u y å ä ö. Kort och gott: det var någon, som tjöt därnere, och denne någon var ingen annan än min vän Anton, som mötte mig med tårar i ögonen och en ruinerad dansmästare i handen.

Jag får upplysa, att min vän Anton var en fyraårig medborgare och son till värden i huset. Min vänskap förvärvade han en gång, då jag såg honom skratta min värds hushållerska mitt i ansiktet, medan hon försökte att skrämma honom för busen. Antons tillgivenhet för mig berodde däremot på helt andra omständigheter. Den väcktes först av en karamell, stegrades sedan betydligt med ett par äpplen och hann äntligen sin kulminationspunkt genom, en dansmästare av papp. Denne hade jag med egen hand tillklippt, målat honom med alla regnbågens färger, givit honom namnet Piruettenfelt, samt så inrättat honom, att han sprattlade med benen, då man ryckte på en dem emellan nedhängande tråd. Alltsedan voro Anton och jag de såtaste vänner i världen; och uppstod någon oenighet oss emellan, så bilades den lätt med russin och mandlar, ochrörde för övrigt aldrig något viktigare ämne, än mänsklighetens förpliktelse att hålla sig ren om näsan, den Anton väl teoretiskt erkände, men stundom brukade praktiskt uraktlåta för bekvämlighetens skull.

— Hur är det fatt, lille Anton? frågade jag.

Anton svarade:

— A e i — Fidella, den gemena rackan, har — o u y — bitit bägge benen av min dansmästare — å ä ö.

— Kanhända, sade jag, har dansmästaren varit obeskedlig mot Fidella?

Anton svarade:

— A e i han sparkade henne på nosen och — o u y —

— Ja, det är ju, som jag alltid har sagt, inföll jag. Piruettenfelt dansar visserligen rätt bra; men karlen har varken moral eller kristendom.

Anton svarade:

— A e i — han rådde icke för att — o u y — han sparkade henne; ty det var jag, som ryckte på tråden — å ä ö.

De båda kamraternas missöden rörde mitt medlidsamma hjärta. Jag beslöt att genast lyfta sorgens börda från Antons skuldror och göra ett par nya ben åt Piruettenfelt, vilken, såsom dansmästare betraktad, svårligen kunde vara sådana förutan. Tid hade jag ju, åtminstone tills madamdisputationen började.

— Giv dig tillfreds, bror Anton! sade jag. Skadan skall snart bli avhjälpt. Och åtföljd av Anton, som avtorkade sina tårar, gick jag tillbaka till mina rum samt började där att, med saxen i handen, bearbeta ett stycke segt papp.

Jag minns ej, om det var högra eller vänstra benet, jag klippte på, då Anton överraskade mig med den naiva frågan:

— Hur skall man bära sig åt för att göra människosläktet lyckligt?

Jag föll i skratt. Vilka jätteplaner, tänkte jag, som välva sig i pygméers huvuden! Men jag hade snarare bort falla i gråt; jag hade snarare bort tänka på den bedrövliga förändring, som människan lider med åren. Endast ett barn kan vara ädelt nog att på fullt allvar göra en sådan fråga som den nyssnämnda. En fullvuxen människa är däremot en fullvuxen egoist och frågar blott: hur skall man göra sitt jag lyckligt? Och till råga på eländet menar hon ofta med sitt jag ej annat, än sin lymmelaktiga kropp. Stackars *homo!* Du undergår samma metamorfoser som insekterna, men i omvänd ordning. Du börjar med att vara fjäril och slutar med att vara kålmask.

När Piruettenfelts ben voro tillklippta och på lämpligt sätt fästade vid kroppen, skulle de också målas, för att i ingen måtto vara sämre än de gamla. Jag framtog därföre penslar och en färglåda och grep verket an. Att jag målade illa, förstås av sig självt — ty *docti viri male pingunt* — men jag målade dock Anton till nöjes. När allt var färdigt, mottog han under höga jubelrop sin dansmästare ur mina händer och lät honom genast dansa. Med korslagda armar satt jag och såg på och gladde mig åt Antons glädje.

Jag hade ej många ögonblick suttit så, innan dörren öppnades och min städerska inträdde. Hon bar i handen ett instrument som Satan uppfunnit att plåga läskarlar med. I dagligt tal kallas det

kvast och nyttjas — som vi gunås få erfara — att flytta dammet från golvet, där det ingen förargelse gör, till bokhyllor och skrivbord, där det är alldeles odrägligt. När hon blev mig varse — och det gjorde hon genast — stannade hon tvärt och gapade bålt och sade aldrig ett ord. Det är människors sed att så göra, när de bli mycket förvånade, och jag varken kan eller vill förmena dem det; jag bara undrar däröver. Bland alla mimiska hieroglyfer finnes väl ingen befängdare än den, som uttrycker förvåning. Att man nickar, då man vill tillkännage bifall, eller runkar på huvudet, då man vill tillkännage misshag, är visserligen också oförklarligt; dock innebär det ingen motsägelse. Men att gapa och tiga på samma gång, att ställa språksamhetens portar på vid gavel, liksom skulle ett helt regemente av ord vara i anmarsch, och ändå ej komma fram med en enda bokstav, det är och förblir orimligt.

När jag tyckte att hon kunde ha gapat nog, frågade jag:

— Vad fan gapar hon efter?

Svaret blev:

— Kors, att magistern sitter här ännu!

— Hur så? frågade jag.

— Ämnar sig magistern att resa med ångbåten till Berg i dag? frågade hon tillbaka.

— Ja visst! svarade jag.

— Nej, det låter nog magistern bli! sade hon. Icke med människoben och knappast med fågelvingar kan någon hinna till Nykvarn, innan kaptenen sätter båten i gång. Klockan är elva slagen.

— Det är omöjligt! svarade jag. Madammerna

här nere på gården have ej trätt ännu, och det göra de aldrig senare, än en kvart på elva.

— Idag kunde ingen träta bli av, sade min städerska. Madam Qvarnström har fått ont i halsen och förmår icke träta — stackars människa!

I samma ögonblick hördes ett avlägset kanonskott. Det var påtagligen signalen till Ormen Långes avresa. Jag insåg att min städerska hade rätt; jag insåg att jag hade försinkat mig.

Med denna insikt följde ett halvt dussin eder i släptåg.

— O satan och helvete! utropade jag. Här sitter jag nu med långa näsan, emedan de fördömda kärngarnas träta har uteblivit. Och just i dag skulle den utebliva! Alla andra dagar har den inträffat och varit mig till besvär, emedan den stört mig i min läsning. Men idag, den enda gång, då den kunnat vara mig till gagn, det enda tillfälle, då buteljen kunnat giva mig vin i stället för malörtsdroppar, i dag skulle den utebliva — vilken förbannad otur!

— Ja, nog är det otur, sade min städerska, som började förstå sammanhanget.

— Ja, en stor, en fullväxt otur, fortsatte jag. Andra oturer äro bara barnungar, som böra kalla min otur för farbror. O satan och helvete!

Dock svor jag icke blott; jag längtade även; jag längtade att få vara med vid Berg. Hittills hade jag betraktat denna förlustelse med tämligen likgiltiga ögon; men nu, då den ville gå mig ur händerna, uppkom en stark åtrå därefter. Häruti bråddes jag sannolikt på våra första föräldrar Adam och Eva, som visst icke skulle velat äta av kunskapens träd på gott och ont, därest detej varit dem så strängt förbjudet. Till trots av min otur föresatte jag mig att deltaga i samkvämet vid Berg.

Men hur skulle jag komma dit? Segla var ej att tänka på; jag måste antingen åka eller gå. Utan att länge besinna mig, valde jag det sednare, emedan den som går, är mindre beroende, än den, som åker. Ack! intet i världen skattar jag så högt, som oberoendet. Visserligen sätter jag stort värde på vänskap, poesi, stuvade kräftstjärtar osv., men oberoendet innehar dock själva högsätet i mitt hjärta. Skada, att det aldrig kan fullkomligt vinnas. Nej, aldrig fullkomligt! Ty även om man gjort sig oberoende av allt annat, är man likväl på sistone beroende av sig själv, således icke fullkomligt oberoende.

Sedan jag tagit avsked av städerskan och Anton, begav jag mig åstad för andra gången och fick — underligt nog! — utan att mötas av något hinder, komma ned på gatan. Därpå gick jag till ett frukostställe, emedan jag kände mig hungrig. Skälet var visserligen trivialt, men jag hade inget bättre till hands.

På frukoststället förtärde jag kaffe och vetebröd, vilka smakade mig förträffligt, särdeles som de framburos av en ung och vacker flicka. Andra behag att förtiga, var hon smal om livet som ett timglas. O, de sköna kvinnorna med sina smala liv! De likna timglas och äro likväl motsatsen av timglas; ty timglasen påminna oss om tid och evighet, men kvinnorna komma oss att glömma bäggedera.

Efter slutad frukost ställde jag min kosa till Humlebergstullen. Vägen gick förbi ett hus, därordet "Lånbibliotek" prunkar i guld på en stor svart tavla, och jag fann för gott att stiga in. Händelser kunna inträffa, tänkte jag, då det behövs att ha en bok att läsa. En sådan händelse är t.ex. att ens egna tankar tryta. Väl brukar man då i Sverige icke läsa, utan skriva en bok; emellertid — —. Nog av, jag steg in och begärde att få låna Ehrensvärds skrifter.

Ehrensvärd är min synnerliga favorit. Han var en man, som icke blott tänkte, vilket är ovanligt nog, utan även tänkte tankar, vilket är ännu ovanligare. Många ovanligheter dessutom träffas hos Ehrensvärd. Ovanligt var, att han förenade börd och författarskap, som är ett ofrälse yrke. Man påminne sig, att icke sidenlump, utan blott linnelump nyttjas till papper. Ovanligt var, att han ägde både snille och guld; ty försynen utsår merendels det förra med högra och det sednare med vänstra handen, så att håvorna falla långt ifrån varandra och sällan uppfiskas av en och samma person. Ovanligt var, att han skrev så litet. Måhända står det i sammanhang med det fenomen, som man observerat, att ju större kapacitet ett djur har till upprätthållande av sin existens, dess mindre är dess avelsamhet, och tvärtom. Lejoninnan föder *en* unge; i flugan har man funnit tolvtusen ägg. Ovanlig var även motsägelsen mellan mannens antika sinnelag och det sekel, vari han levde. Kroppar och själar gingo den tiden med halskrås, kortbyxor och skospännen, och Ehrensvärds kropp gjorde så med; men hans själ klädde sig i toga och sandaler. För en och annan bland dessa ovanligheter har Ehrensvärd blivit min favorit.

Jag fick boken, stoppade den i fickan och fortsatte min väg till Humlebergstullen. Därunder hände mig, vad som ofta brukar hända mig och andra människor, nämligen ingenting, och därvid tänkte jag, vad som jag och andra människor ofta bruka tänka, nämligen ingenting.

Och nu farväl! Mitt nästa brev kommer att börjas med "puh"! Så mycket du vet det.

ANDRA BREVET

Puh! sade jag, när jag hunnit utom Humlebergstullen, där ingen humle växer, inget berg finnes och ingen tull erlägges. Puh! sade jag, när jag hunnit förbi stadens påle, en av rättvisans grundpelare, varest man spöar dem, som stulit mindre än tusen riksdaler. Puh! sade jag, när jag hunnit förbi logarna. Sådana byggnader finnas till stor myckenhet utanför stadens alla tullar och äro ett slags skyltar, vilka med rörande uppriktighet annonsera, att staden huvudsakligen lever av lantbruk.

I dessa trenne "puh!" uttömde jag de sista portionerna småstadsluft, som fanns i mina lungor, insöp en god portion lantluft i stället och tackade Gud för det jag var på landet.

Härav bör du ej draga den slutsatsen, att jag finner Linköping tråkigt. Tvärtom! Linköping är lilla Stockholm, och Stockholm är lilla Paris, och Paris är lilla himmelriket. Hur kan det vara annat än roligt i Linköping? Men jag föredrager landet framför alla städer i världen. Kanske kommer det sig därav, att jag tillbragt min barndom på landet.

Sedan jag sagt mina "puh!" och tackat min Gud, stoppade jag min pipa. Sedan jag stoppat den, tände jag den; sedan jag tänt den, började jag röka. Vad röka är för ett ypperligt nöje; ett nöje, som representerar alla jordiska nöjen! I rök består det, utan eld kommer det ej i gång och aska är slutresultatet.

Jag erkänner, att det var en oartighet mot de vid landsvägen växande blomstren, att jag rökade i deras grannskap och sålunda föredrog tobaksångan för blomsterångan. Men jag vill gottgöra mitt fel och för en av dessa blommors räkning, nämligen för dens, som växte talrikast — ty även jag bär ett slags aktning för pluraliteten — anställa en process med "blommornas skald", herr Atterbom. Varföre — frågar jag således — har ej herr Atterbom, som besjungit så många blommor, även besjungit prästnackan? Denna orakelblomma förtjänar visserligen sin egen visa långt bättre än de andra. Eller vet ej herr Atterbom, att Östergötlands flickor, hans egna landsmaninnor, rådfråga prästnackan i sina hjärtans ömmaste angelägenheter! — När skall jag bli gift? Vem får jag till man? Älskar han mig uppriktigt? På dessa frågor har prästnackan från urminnes tider svarat östgötaflickorna. Att lämna en så förtjänt blomma obesjungen, är bra obeskedligt. Fy baj, herr Atterbom!

Icke vet jag, vad skalden kommer att svara; men jag förmodar, att han blir ond, ruskar sina lockar med bägge händerna och utbrister: jag ger alla blommor och all poesi djävulen — och därtill har jag mina randiga skäl. Tiden med sinsåkallade vetenskapliga bildning har förvandlat all poesi i naturen till en torr, snusförnuftig, kälkborgerlig träprosa. Sjunger jag om lysmasken och i praktfulla verser tyder, huru han fått sin lysförmåga därav, att evangelisten Johannes fordom vidrörde hans stamfader med sina heliga fingrar, så kommer en lymmel till entomolog och påstår, att ljuset härrör av brunst och tillhör egentligen honorna, som dymedelst visa hanarna vägen. Sjunger jag om huru småbarnen le i sömnen, emedan de tjusas av himmelska syner, av umgänget med silvervingade änglar, så kommer en förstockad medikus, klappar mig på axeln och viskar försmädligt i mitt öra: med leendet har det nog sin riktighet; men fenomenet härleder sig icke från änglar, utan från magrev. — Djävulen må vara poet nu för tiden!

Om herr Atterbom svarar mig så grundligt, avstår jag från all vidare process med honom, prästnackorna måga därom säga, vad de behaga. Ja, jag går ännu längre: jag avbeder mitt förhastade klander och beklagar, att skaldens bana på jorden skall vara så fullsådd av törnen, helst himmelen numera lämnar så ringa utsikt till en reparatio damni. I fordna tider, då den hedniske guden Jupiter levde, belönades en stor, av livets vidrigheter förföljd man därmed, att han efter döden upptogs bland stjärnornas antal. Levde Jupiter ännu, skulle han utan tvivel och på giltiga skäl låta herr Atterbom efter slutat jordliv, framtindra som en ny stjärna i *Lyrans* konstellation eller *Svanens*. Men Jupiter är död, stendöd. De arma gudarne hava också ett beklagligt öde: deupphöra att existera, när människorna upphöra att tro på deras existens.

Det är nu tid, att jag gör dig bekant med terrängen, på vilken jag befann mig. Det var en flik av den stora östgötaslätten, som i solsken och vid gott lynne må kallas "campagna felice", men som i ruskväder och vid klent humör bör hålla till godo att heta *spannmålsöknen*. Ursprungligen lät vår Herre skog växa därstädes; men Anders, östgötaböndernas stamfader, tyckte att det var dumt gjort, högg ned skogen och sådde ätbara ting i stället. Nu ser man hans ättling i sextionde led kliva sina dryga och duktiga husbondesteg mellan de bugande sädesaxen. Han är en stark, redlig och klok man. För övrigt hava skickliga fysionomister på hans ansikte läst följande tänkespråk: "den som har ärter och fläsk och fårskinnspäls, kan se ned på en värld och förakta densamma".

Så långt om slätten i allmänhet; nu några ord om den ovannämnda fliken i synnerhet.

Den begränsas i söder av en flock tillbakaträngda urfödingar, tall, gran, ek och björk, i norr däremot av Roxen, som är en ful bängel till sjö. Där finnes ej tecken till holmar eller öar, vilka dock äro lika nödvändiga för en sjö, som vill kallas vacker, som episoder äro det för en episk dikt med samma anspråk. Men om Roxen utmärker sig för sin fulhet, så utmärker han sig däremot för sin nytta; ty han utgör en respektabel länk i Göta kanalkedja. O nytta och fulhet! I vårt nordiska klimat aren I alltför ofta sammanvuxna, liksom de siamesiska tvillingarna! — mellan Linköping och Vreta kloster genomskäres slätten av en rak — stundom krokig — landsväg, på bägge sidor garnerad med pilar, dem slättbonden planterat, måhända i den berömliga avsikt, att han och hans barn och barnbarn ej måtte alldeles glömma, hur trän ser ut. I början av sommaren har denna slätt sina små behag. Den, som tycker om lyrik, kan där få höra lärkorna sjunga. Den som har böjelse för solidare nöjen, kan få höra åkerskärorna, som ligga här och där bland säden och recensera lärkornas sånger.

Nu känner du lokalen. Jag fortsätter därföre berättelsen om min vandring.

Bäst jag gick, mötte jag en kalesch med tre hästar för. Den innehöll, kusken oberäknad, en herre med fru, en gosse och en kammarjungfru. Att de, som sutto i framsätet, voro äkta makar, sluter jag därav, att de gjort halvt höger och vänster sväng från varandra, så att den ena såg åt norr och den andra åt sydost. Askar och koffertar förutan all ända stodo framme och bak, och på vagnsdörren prunkade en vapensköld med friherrlig krona.

Herr baronen — ty baron måste han enligt vagnsdörrens vittnesmål kallas — var en mycket lång och smal man, baronessan däremot en liten och knubbig Evadotter. Äktenskap, där den ena kontrahenten är lång som en humlestång, och den andra trind och kort som ett kägelklot, höra ej till undantagen, utan till regeln. Mången har anmärkt detta före mig, men ingen har före mig lyckats att utforska orsaken, vilken är ingen annan, än Guds böjelse för republikanismen. Om de långa ideligen förmälde sig med de långa, och de korta med de korta, skulle å ena sidan

uppkomma ett jättesläkte, samt å den andra ett dvärgsläkte, av vilka det förra snart skulle kuva det sednare. Men sådant har Gud ej velat tillåta. Därföre inplantade han i de långas hjärtan en oemotståndlig längtan efter de korta, och i de kortas en oemotståndlig längtan efter de långa; på det att människoaveln må hava billiga dimensioner och hålla sig jämnhög. Från begreppet jämnhög är blott ett tuppfjät till begreppet jämnlik, och när man väl hunnit dit befinner man sig i medelpunkten för begreppet republik.

Tänk att Gud själv skall vara republikanskt sinnad! Dock böra du och jag och andra goda rojalister ej därav taga oss någon förskräckelse. Hans majestät kejsaren av Ryssland har lovat att upprätthålla den monarkiska principen, och således kunna vi vara lugna.

Nu undrar du, att jag, som nu haft tillfälle att orda om en baron, ej alls begagnat det till att predika korståg emot vår adel. För några år sedan skulle jag nog hava så gjort. Du har kanhända hört omtalas, huru jag en gång i Aftonbladets byrå uppgjorde förslag till en reciprocitetslag i avseende på frälse och ofrälse män. "Om adelsman gör falskt mynt" — yttrade jag — "så dömer man honom först från adelskapet, hoc est, man gör honom till ofrälse och hänger honom sedan; följaktligen bör ock ofrälse man, som beträdes med samma brott, först adlas och sedan hängas". Så tänkte och talade jag för flera år sedan, — "calidus juventa, consule Planco" — dvs. i min glödande ungdom, då jag hörde till herr Lars Hiertas följe. Sedan dess har jag settmången sol gå upp och ned, levat mången dag och natt. På det sättet blir man småningom äldre, och när åldern tilltager, avtager lusten att omskapa världen. Man upphör att vara praktisk och blir i stället kontemplativ; man vill ej mera bestämma hur det eller det *bör vara*, utan nöjer sig med att veta, hur det eller det *är*. Skulle jag nu yttra mig om svenska adeln, inskränkte jag mig till att meddela en mycket enkel och oförgriplig observation. Jag skulle säga, av vår adel har alla kännetecken av genus adel, och att den utgör ett särskilt species endast därigenom, att den har så mycket guld och silver i sina namn och så litet i sina fickor.Genomgår man svenska adelskatalogen, träffar man följande namn med silfver uti: Silfverax, Silfverbjelke, Silfverbrand, Silfverböjel, Silfvercrantz, Silfvercreutz, Silfvercrona, Silfvergren, Silfverharnesk, Silfverhjelm, Silfverkloo, Silfverlod, Silfverlåås, Silfverpatron, Silfversköld, Silfverskog, Silfversparre, Silfverspåre, Silfverstedt, Silfverstjerna, Silfverstolpe, Silfverstråle, Silfverström, Silfversvan, Silfversvärd.

Ännu fler finnas med guld uti, nämligen: Gyllenadler, Gyllenankar, Gyllenax, Gyllenberg, Gyllenborg, Gyllenbjelke, Gyllenbreider, Gyllenbåga, Gyllenbåt, Gyllenböjel, Gyllenbring, Gyllenbog, Gyllencrantz, Gyllencartow, Gyllencaschet, Gyllencornet, Gyllencreutz, Gyllencrona, Gyllenecker, Gyllenfalk, Gyllenfelt, Gyllenflycht, Gyllenflögh, Gyllengahm, Gyllengranat, Gyllengren, Gyllengrip, Gyllenhaal, Gyllenhammar, Gyllenharnesk, Gyllenhjelm, Gyllenhjerta, Gyllenhoff, Gyllenholm, Gyllenhorn, Gyllenhöök, Gyllenkloo, Gyllenkrok, Gyllenlod, Gyllenmärs, Gyllenniroth, Gyllenpalm, Gyllenpamp, Gyllenpatron, Gyllenpistol, Gyllenqvist, Gyllenram, Gyllenroos, Gyllenrooth, Gyllenschmidt, Gyllenskjepp, Gyllenskjöld, Gyllenskog, Gyllenskruf, Gyllenspak, Gyllensparre, Gyllenspetz, Gyllenspång, Gyllenstake, Gyllenstam, Gyllenstedt, Gyllenstjerna, Gyllensting, Gyllenstolpe, Gyllenstorm, Gyllenstråhle, Gyllenström, Gyllenståhl, Gyllensvahn, Gyllensvärd, Gyllentorner, Gyllentrost, Gyllenållon, Gyllenär.

Innan vi lämna baronen och hans medfölje ur sikte, torde jag böra tillkännagiva, att de sannolikt

befunno sig på hemvägen, efter slutad brunnsdrickning vid Medevi. Jag förstår icke, vad så mycket folk besöker brunnar efter. De friska hava kanske sina skäl att resa dit; men de sjuka? — Herrar brunnsintendenter bruka alltid omtala de fall då brunnskuren lyckats; men brukade de i stället omtala de fall, då den icke lyckats, skulle trafiken bli betydligt mindre. Likaså skulle högst få människor spela på lotteri, om lotterikollektörerna, i stället för att annonsera de fem numror, som kommit ut, annonserade de åttiofem, som icke kommit ut.

Håhå! nu sitter jag här och förhäver mig över hälsobrunnar och nummerlotterier, och likväl har jag själv druckit brunn och själv en gång vågat min sista plåt på nummer 77, emedan jag om natten hade drömt om ett par gamla stövlar.

Sedan jag spatserat en god stund på den dammiga vägen och rökt åtskilliga pipor, kände jag mig törstig. De lärda, tänkte jag, måga överlägga om min rättighet att vara det, liksom de överlägga om nationernas rättigheter till frihet. Under tiden taga sig nationerna stundom den friheten att taga sig friheten och under tiden vill även jag taga mig den friheten att gå in och dricka i närmaste torp.

Icke utan besvär kunde jag komma in i torpet; ty en sugga hade placerat sig framför dörren till förstugan. Hon låg där och gav sina grisar di, utan tvivel i moderlig förhoppning, att de skulle bli stora svin med tiden. Inkommen i stugan, såg jag en kvinna, som efter förmåga sökte att motarbeta ett dylikt resultat, vad hennes egen avföda angick. Det var torparhustrun, som med riset i handen agade sin son, en gosse om sex till sju års ålder.

"Guds fred!" sade jag. "Gud signe!" svarade hon. Sådana äro allmogens hälsningstermer. Vi herrskapsmänniskor säga, som du vet, "ödmjuka tjänare!" då vi komma, och "ödmjuka tjänare" då vi gå. Vi börja och sluta våra samkväm med en och samma slippriga. lögn. Och vad som ligger mellan slut- och begynnelsepunkten är oftare krokigt än rakt; vadan vårt sällskapsliv kan, med lika mycket skäl som evigheten, liknas vid en orm, som biter sig i stjärten.

"Gud signe!" svarade hustrun och slutade bestraffningen. Skygg för en främmande herres närvaro, hastade hon att upphjälpa gossens byxor, avtorka hans tårar, putsa hans näsa och tilltala honom med några uppmuntrande ord. Bland annat sade hon: "låt bli att regera, Karl Johan lille, så slipper du ris!"

Gossen hette således Karl Johan. Det ringare folket i Sverige vill gärna vara med kronan förenat genom något angenämare band, än kronans debetsedel, och uppkallar därföre ofta sina barn efter den, som bär kronan. Epitetet "lille" behöver ingen ursäkt, och vad ordet "regera" angår, nyttjade hustrun det i den bland svenska allmogen gängse bemärkelsen. Där betyder det i allmänhet att bära sig bångstyrigt åt. När ordet först erhöll en så olycklig karaktär, känner jag icke. Aldrig måtte det hava skett i vår nu "regerande" konungs tid.

Jag bad hustrun om ett glas vatten. Sedan jag fått det och tömt det, fortsatte jag min vandring.

Då jag gått ett stycke väg, mötte jag en tjuv, med thy åtföljande handklovar och black och gevaldiger. Han kom förmodligen ifrån Sjögestad tingsställe, där extra rannsakning blivit hållen över

några hans tillgrepp inom Gullbergs härad. Jag vill ej neka till att jag tog av mig mössan för tjuven; men jag nekar till att det skedde av ironi. Det hade ju varit ytterst gement att håna en värnlös stackare, kring vars armar och ben lagen redan spänt sina järnklor. Min hälsning skedde av helt annan orsak.

Jag har nämligen mina egna funderingar om ett och annat. Så t.ex. tror jag, att jorden välver sig ej blott kring en materiell, utan även omkring en andlig sol. Om hennes bana kring den materiella solen skulle förbliva i orubbat skick, fordras bland annat, att hennes massa förbliver densamma, utan tillökning och utan förminskning. Månne ej en sådan naturlag även gäller för hennes bana omkring den andliga solen? Månne det kvantum av dumhet och elakhet, som ursprungligen tillkommer planeten, skulle kunna förändras utan vådliga ja rent av förstörande följder? Jag tror det icke. Antagom nu för ett ögonblick, att sju gånger sjuhundratusen skeppund dumhet, så ock sju gånger sjuhundratusen skeppund elakhet, allt ifrån skapelsedagen tillhöra jorden, och att denna endast bebos av sjuhundratusen människor. Utan att fördjupa oss i en krånglig aritmetiks labyrinter, inse vi genast, att varje människa borde, så vitt fördelningen skedde jämnt, hava på sin lott sju skepppund dumhet och sju skeppund elakhet. Sker åter fördelningen ojämt, så att t.ex. på var sjunde människas skuldror läggas fyrtionio skeppund dumhet och fyrationio skeppund elakhet, så kunde de återstående sexhundratusen människorna göra anspråk på att anses för hederligt och förståndigt folk. Men yvas böra de icke däröver, utan påminna sig, att deras sämre lottade likar äro martyrer för deras skull, och att de hava *dem* att tacka för både sitt förstånd och sin ärlighet.

Nu vet du, varför jag tog av mig mössan för tjuven.

Min väg gick — välförståendes medelst en bro — över Svartåns utlopp i Roxen. Om denna Svartå veta våra geografer rätt intet att förtälja, och likväl har hon både många och stora förtjänster. Bland dessa må exempelvis anföras, att vattnet däri är lika så vått — vilket, vad vatten angår, är en ganska väsentlig sak — som någonsin i Klarälven eller Dalälven eller andra förnäma strömmar. Men vad som synnerligen höjer henne i mina — dvs. i en "fantasts" — ögon är, att de måhända ädlaste trän i Sverige växa på hennes strand.

Och vilka äro då dessa "måhända ädlaste trän i Sverige?" frågade du, eller — rättare sagt — *jag*, för att få berättelsen i gång, låter dig fråga. De äro, svarar jag, tallar. Simpla tallar! utropar du. — Ja, min vän, simpla tallar; men när du förnummit historien om deras härkomst, skall du ej mer kalla dem simpla.

På Solberga gård, som ligger vid Svartån, bodde i konung Sigismunds tid en änkefru, som varit konungens amma. Då fejden utbröt emellan honom och hans farbroder hertig Karl, hade änkans son tagit sin dibroders, konungens, parti, och måste därföre, liksom många andra, begiva sig i landsflykt till Polen. Men änkan, som på gamla dagar gärna ville hava sin son hemma, utverkade omsider av hertigen, att han skulle få återkomma och vistas i Sverige, åtminstone tills hon — såsom orden föllo sig — "hunnit skörda, vad hon det året sådde vid Solberga". Sonen återkom, vistades hos modern och kvardröjde där, även sedan skördetiden var tilländalupen. Då ankom hertigens sändebud till Solberga för att gripa honom. Men änkan återskickade dem med hälsningen, "att hon ännu ej hunnit skörda, vad hon det året hade sått; ty hon hade ej sått annat än — tallfrön".

Från dessa tallfrön härstammar Solberga ståtliga tallpark; den växer på Svartåns strand. — Och så var det med den saken — såsom Herodot brukar säga.

Då jag vandrat ett stycke till, väcktes min uppmärksamhet av en oxe, som stod på andra sidan om gärdesgården vid landsvägen. Han var svart till färgen och hade en vitbläs i bringan, ungefär så stor som nordstjärneordens kraschan. Lägger du härtill grundligheten i hans uppsyn, skall du finna det naturligt, att jag, med min lättsinniga fantasi, tog honom för en biskop, som stod och tänkte på riksdagens angelägenheter. Jag måste — föll det mig in — begagna tillfället att få höra hans mening om den angelägenhet, som synes mig angelägnast bland dem alla. Jag närmade mig därföre ännu ett par steg, avtog mössan, bugade mig och sade: "vad tänker ers högvördighet om tryckfriheten?"

Muu, svarade oxen.

Ja, sade jag med sorgsen röst, så tänker även biskopen i Linköping, så tänka tilläventyrs flera biskopar, och jag beklagar, att jag ej kan vara av samma mening. Dock bör ers högvördighet ej därföre tro, att jag är en komplett rabulist. Visserligen vill jag att riksuret skall gå och icke stå. Men då det behöver ställas efter solen, eller — för att tala tidningsspråket — då reformernas tid är inne, tror jag hälsosammast vara, att med beskedliga fingrar vrida minutvisaren. Då följer timvisaren med och uret skadas icke. Att däremot omedelbart vrida timvisaren, och det sedan man dragit järnhandskar på, synes mig bra obetänksamt och vådligt.

Men lämnom detta ämne, fortfor jag, och företagom ett annat, där vi utan tvivel sympatisera, herr biskopen såsom präst, och jag såsom prästson — ty bloden är, man säge vad man vill, dock alltid tjockare än vattnet. —

Vad skola vi göra för att upphjälpa vår statskyrkas sjunkande anseende? Den attackeras ju dagligen, icke blott *demonstrando*, utan även *ridendo*. Nyligen hörde jag en lymmel helt öppet yttra: "att vår biskopliga statskyrka, betraktad som en inkarnation av kristendomens idé, påminner om Sokrates, vilken, såsom man vet, hade en ängels själ i en apas kropp".

Muu — muu — muu, ropade oxen.

Ja, sade jag, det är verkligen något att *böla* över herr biskop! Emellertid — —

Här avbröts jag av ett högljutt skratt bakom mig. Det var ett "hahaha!" i veritabel annandag-jul-bas, och jag trodde straxt, att det ej kunde härröra från någon annan, än en av mina bekanta, ålderman Z. Då jag vände mig om, fann jag min tro bekräftad.

Åldermannen stod där verkligen livslevande framför mig. Han stod i en stor hökärra, vars alla sidor voro genomflätade med lövrika björkkvistar och som därjämte hade ett välvt tak av samma grönskande materia. I dylika åkdon bruka stadsborna med sina familjer och matsäckskorgar, ofta göra små lustresor än till ett, än till ett annatvackert lantställe i stadens grannskap. Min ålderman, vilken, liksom Geijers Viking, funnit "stugan för trång", hade rest sig upp och med sitt huvud genombrutit taket.

Vad sjutton dj—, sade han, har du för oavgjorda affärer med oxen?

Vi konversera i politik och kyrkohistoria, svarade jag.

Det skulle kunna bli många sköna biffstekar av den där, yttrade åldermannen med en kännares ton och uppsyn. Dock måste köttet först behörigen bultas. — Sedan frågade han: vart ärnar du dig?

Till Berg, svarade jag, dit "Orphei Vänner" anlända vid middagstiden på fartyget Ormen Långe, havande med sig varjehanda instrumenter och strängaspel, desslikes Fredmans Sånger och Epistlar, desslikes några kannor oförstånd eller punsch, eller vad det heter. Till dem tänker jag sälla mig och sedermera med dem sjöledes återvända till staden.

För sjutton dj—! utropade åldermannen, du kan rätt så väl följa med *oss* till Malfors och därifrån med *oss* hem igen.

Ja, gör det! ropade en beskedlig fruntimmersröst, vars ägarinna var gömd av lövvalvet.

Jag skulle alltför gärna hava det nöjet, svarade jag, men jag har föresatt mig att göra en stor resa, en resa som förtjänar att beskrivas, och därföre måste den ske både till lands och sjöss. Jag måste nödvändigt ombord på Ormen Långe.

Kom så gärna ombord i vår hökärra, sade åldermannen. Gott rum finnes där för oss alla, och skulle du och mina långskankade pojkar också sammanfläta benen ända till förväxling, kan nogjag med ett par käpprapp ställa i hast så till, att var och en återfinner sina. Följ oss till Malfors, ät där middag med oss och gack sedan till Orphei Vänner eller vart sjutton dj—.

Jag ämnar dröja vid Vreta kloster för att bese kyrkan och kungagravarna, svarade jag.

Vad sjutton dj— skall du i det gamla nästet? ropade åldermannen. Likaså gärna skulle jag vilja treva mig fram på krokvägarna i ett maskstunget äpple.

Jag har helt nyss, svarade jag, ja knappast för tio minuter sedan, fått i mitt huvud, att jag borde begagna tillfället att bese Vreta kloster. Vore jag ej en väderhane, om jag nu redan ändrade föresats?

Nå så kom efter då till fots, efter du ej vill åka, sade åldermannen. Men skynda dig; ty annars äta jag och pojkarna upp alltsammans. Ta mej sjutton dj—, göra vi icke!

Eh bien! jag skall komma efter och taga min middag med dig, svarade jag. Och nu farväl!

Hökärran med min ålderman och hans följeslagare, rullade bort i en sky av damm. Hans närmare bekantskap får du göra, så fort jag i min resebeskrivning hinner till middagen vid Malfors. För närvarande inskränker jag mig till den notisen, att han är en man med övermåttan stor kropp, så att ett halvt dussin själar, eller ett helt — om de ej äro större, än vanliga småstadssjälar — skulle däri kunna ha gott svängrum. Förmodligen har hans moder, under sitt havande tillstånd, gått och tänkt på kolossen på Rhodus, och sonens dimensioner därför blivit så kolossala. Vare därmed hurusom helst. Fruntimmer i en dylik belägenhet kunna aldrig vara nog försiktiga.

Utan vidare äventyr kom jag till Vreta kloster; där gick jag in hos klockarens och anmälde min önskan att bese kyrkan. Han själv var ej tillstädes, men en gammal gumma steg upp från sin surrande spinnrock och lovade att snart söka rätt på "kära far". Under tiden gick jag in på kyrkogården och utsträckte där, med en gravkulle till huvudgärd, min trötta lekamen.

TREDJE BREVET

I den belägenhet, du sist såg mig, nämligen liggande utsträckt med en gravkulle till huvudgärd, återfinner du mig nu. Tilläggas bör, att jag låg och hade varjehanda tankar; ty "vid allt, vad man gör och förnimmer, bör man tänka något, min lille vän!"

De sista orden äro försedda med citationstecken; också äro de citerade efter en herre, som jag lärde känna i min späda barndom, och som min fars tjänstefolk sade vara en förläst student. Där jag nu låg, påminde jag mig honom. Hur det kom sig, vet jag icke; nog av, jag påminde mig honom och hans nyss anförda maxim, och i anledning därav gav jag mig den frågan: vad bör man tänka, när man livslevande ligger på en kyrkogård och har en gravkulle till huvudgärd?

Jo, svarade jag mig, man bör i allmänhet tänka: "*på* jorden är strid; *i* jorden är frid". Och skulle man händelsevis vara, liksom jag, bara fattig och sex fot lång, så bör man därjämte tänka så här: efter döden blir jag, som nu ej äger en kvadratfot jord, långt större jordägare, än någon, som äger flera kvadratmil, men som är kortare till växten. Påtagligen måste det åtgå mera jord till en grav åt mig, än till en åt honom.

Skulle man ävenledes vara, liksom jag, beskylld för bitterhet, så bör man därjämte tänka så här: efter döden, så snart förgängelsen börjat sitt stilla, men säkra värv, skall en del av mitt stoft uppspira i gräs och blommor. Till dessa blommor skola bien flyga och suga honung; och honung är en söt materia. Sedan kan man icke med fog påstå, att allt, som härrör från mig, smakar bittert och beskt.

Och därmed slut på mina kyrkogårdstankar!

Efter en stund kom klockaren med kyrkonycklarna. Det var en liten, ålderstigen man, med ansiktet trint och rödlätt, på tre sidor omgivet av vitt hår och på den fjärde av en vit halsduk, så att fysionomien i sin helhet liknade ett förlorat ägg. Slamrande med nycklarna, frågade han mycket klockarbelevat, om jag vore tillreds att följa honom. Och jag reste mig upp och följde honom. Den största bland nycklarna insattes och kringvreds, den tunga dörren knarrade på sina gångjärn och om ett par ögonblick befunno vi oss inne i kyrkan.

Detta är verkligen den fordna klosterkyrkan, en av de äldsta byggnader i riket, yttrade klockaren, medan jag stillatigande stod och betraktade valv och pelare.

Här har jag nu ett lämpligt tillfälle att orda om kyrkans arkitektur; men jag låter bli. Orsaken är den, att jag om arkitektur ej vet mera, än vad jag fått lära vid universitetet, nämligen att den är "en frusen musik". *Id est:* när musik fryser, blir arkitektur därav. Du finner utan tvivel, att denna idé ej riktigt förslår till grundval för en kritik över byggnadskonstens alster. Emellertid är den ej helt och hållet ofruktbar. Om den konsekvent utvecklas, inser man utan svårighet, att våra sköna kyrkor från medeltiden hava uppkommit på det sättet, att katolska hymner, sådana som "*o sanctissima, o purissima* &c.", tillfrusit. Ävenledes inser man, att flera av våra nyare byggnader härröra från melodier, sådana som: "Min far han var en Västgöte, han han."

Sedan jag tillräckligt betraktat valv och pelare, tog jag under klockarens auspicier, de så kallade kungagravarna i ögonsikte.

De äro allesamman mycket lika varandra och bestå av släta, fyrkantiga kalkstenshällar, något bredare i ena ändan, än i den andra. Långs kanterna löpa inskriptioner i munkstil och på munklatin. Mittpå stenarna äro vapensköldar uthuggna, och över dem hänga kronor av förgyllt järn.

Förgyllt järn! — det kallar jag en lycklig tanke. Dessa kronor beteckna världslig makt ej endast genom sin form, utan även genom sin materia. Guld och järn — korruption och våld — se där krafter, som behärska världen, alltid hava behärskat och alltid skola behärska den, om icke — —

Jag höll på att skriva: om icke i en avlägsen framtid, t.ex. några millioner år härefter, skulle gå i fullbordan, vad abbé De la Mennais yttrade i *"En Troendes Ord"*. Jag ser — säger han — Satan som flyr, och Kristus, som kommer för att styra världen.

Den första kungagrav, som jag besåg, var Inge Halstanssons. Stenen var sprucken på snedden och klockaren sköt undan ena delen därav — så att sprickan blev rymligare — pekade sedan nedåt och sade: benen ligga på botten och man kan räcka dem. Jag stack ned handen, fick tag i en dödskalle, drog den upp i dagsljuset och betraktade den.

Sanningen att säga, såg den ut som en vanlig dödskalle — t.ex. en tiggares — och troligen skulle jag, där jag nu stod och välvde den i mina händer, hava förr eller sednare kommit på Hamletska betraktelser, därest ej klockaren yttrat några ord, som gåvo mina tankar en annan riktning.

Här var en gång, sade klockaren, en professor, som också stod och betraktade den där dödskallen; och när han en stund betraktat den, yttrade han: Kung Inge måtte hava varit en mycket beskedlig karl.

Den professorn, tänkte jag för mig själv, måtte hava varit frenolog och — liksom alla frenologer — "en mycket beskedlig karl".

Frenologi börjar bliva på modet. Förmodligen har du, så väl som jag, hos åtskilliga av våra bekanta blivit hugnad med åsynen av ett gipshuvud, vars hela kranium varit översållat med ringformiga inskärningar och dessa märkta med siffror. Bredvid huvudet har legat en liten bok, där den vettgirige kunnat inhämta, huru t.ex. upphöjningen inom ringen med siffran 19 vore tjuvorganet, inom ringen med siffran 12 musikanlaget, inom ringen med siffran 7 lokalsinnet osv.

Nu frågas: är frenologi en vetenskap eller icke? Jag svarar: det är ännu för tidigt att yttra sig därom. Men skulle den framdeles lyckas att bevisa, det ett *nödvändigt* — icke ett *tillfälligt* — sammanhang äger rum emellan människans handlingar och hjärnans såkallade organer, så bör den visst få heta vetenskap och därjämte bliva av stor social betydelse. Man kan då undersöka de nyfödda barnens huvudskålar och — därest resultatet utfaller mindre fördelaktigt — med gott samvete hänga ungarna, långt innan de hunnit begå de brott som förtjäna galgen. Att samhället därvid skall vinna ofantligt, ligger i öppen dager.

Dödskallen lades tillbaka på sin plats, och vi begåvo oss till en annan kungagrav.

Här, sade klockaren, ligger Sune Sijk, väl icke en kung, men en herre av kungasläkt och förmäld med en kungadotter, prinsessan Helena. Denna, som av sin fader, Sverker den unge, var insatt till nunna här i klostret, bortrövades därifrån på ett mycket eget sätt. Sune och hans följeslagare, klädda i vita kläder, infunno sig en morgon vid klosterporten, klappade på och sade sig vara änglar, nedkomna från himlen, för att dithämta den fromma systern Helena. Portvakterskan, som var en enfaldig människa — hon kunde ej skilja mellan änglar och bänglar — släppte dem in; varefter de genast anammade prinsessan, redo med henne sin kos och förde henne, icke just till himlen, men till ett ställe, måhända likaså saligt, nämligen brudgemaket.

När klockaren slutat, yttrade jag: den här historien förtjänar att poetiskt behandlas.

Den har verkligen så blivit, sade klockaren. Vi hava därom en gammal folkvisa, vari det säges, att varendaste nunna stod med utsträckt hals, tittade efter den bortilande systern och suckade:

"Give Gud Fader i himmelrik att en ängel toge så mig — medan man sover allena!"Hm! sade jag; ty jag tyckte att "varendaste" var för mycket tilltaget. Nog fanns där väl ändå någon frostbiten lilja, någon vingskjuten duva, eller — för att tala renare prosa — någon kvinna, "bedragen på drömmen om livet", som önskade kvarbliva inom klostrets varma och läkande luftkrets. Vårt land lider — i vår tid åtminstone — ingen brist på sådana kvinnor, men det lider — tyvärr! — brist på kloster att sätta dem i. Den som haft tillfälle att skåda det dumma och hjärtlösa hån, varmed världen vanligtvis behandlar dessa arma varelser, skall tillgiva mig mitt "tyvärr", så katolskt det än låter.

Klockaren förde mig därpå till en annan kungagrav och sade: här ligger Ragvald Knaphövde, som blev —

Men han fick ej tid att förtälja, vad Ragvald Knaphövde blev, innan jag avbröt honom och sade: i en så gammal gravrik kyrka, som denna, måste det spöka betydligt!

Vid dessa ord var klockaren hart nära att släppa nycklarna: så förvånad blev han. Och jag medger, att i ett upplyst tidevarv, sådant som vårt, då till och med skomakare finnas, som tvivla på Guds existens, måste det förvåna, att höra en filosofie magister tro på spöken.

Uppriktigt sagt, vet jag ej, vad jag bör tro. Men det vet jag, att jag själv skall gå och spöka efter min död, ifall det är mig möjligt. Varför skulle jag försaka det enda nöje, som under då varande omständigheter kan stå mig till buds? Dock ämnar jag ingalunda att spöka bullersamt och oregerligt, utan lugnt och resonabelt, komma klockan tolv om natten och gå min väg klockan ett, såsomhyggliga och väl uppfostrade spökens sed är. Den förste, som jag besöker, blir troligtvis min vän, rektor K. i Linköping; ty jag lovade honom det, då vi en gång disputerade om tillvaron av spöken, vilken han ivrigt bestred och jag lika ivrigt försvarade. Och när jag väl fått honom vaken, skall jag tilltala honom och säga: "morgens broder K.! nu är jag här för att, efter löfte, spöka lite grand och meddela dig nytt från andevärlden." Och sedan fortsätter jag t.ex. så här: "i helvete, broder K., står för närvarande mycket illa till. Hin onde själv vistas beständigt på jorden och sysselsätter sig med politik, så att smådjävlarna därnera hava ingen, som ser efter dem. Följden är, att de sköta sina sysslor vårdslöst och låta elden slockna under grytorna, där de fördömda stekas. Kan sådant annat än gräma en from kristen!" Vare sig nu, att jag säger detta eller något annat nytt, roligt skall det i alla fall bliva att se, vad färg brodern K. håller vid tillfället.

Sedan klockaren småningom hämtat sig efter sin förvåningsattack, ledsagade han mig till de övriga kungagravarna och var allestädes tillhands med en liten anmärkning eller berättelse. Stillatigande gick jag och hörde på; blott en enda gång gjorde jag en fråga.

Hur kommer det sig, sade jag, att dessa gravstenar, som betäcka stoftet av personer, vilka levat i skilda tidevarv, stundom med ett och ett halvt sekels mellanskov, äro varandra så lika, som hade de blivit huggna efter samma mönster och hitlagda på samma dag?

Det hava de också, sade klockaren. Konung Johan den Tredje, under vars regering deursprungliga minnesvårdarna redan voro förfallna eller förstörda, lät hugga och hitlägga närvarande stenar i stället.

Vid denna underrättelse skulle en antikvarius hava suckat och suckat djupt. Jag däremot tog saken kallt och sade: jaså.

Min kurs bland kungagravarna var nu absolverad; men det fanns en grav till, som ej skäligen kunde förbigås. Den tillhör familjen Douglas och är ett högt och ljust rum, avskilt från själva kyrkan medelst tvenne gallerportar av järn. Väggarna hänga fulla av halvt förmultnade sorgfanor och tio till tolv exemplar av det grevliga Douglas'ska vapnet. På de sistnämnda hava färgerna fläcktals bleknat och förgyllningen bortfallit här och där. Mitt på golvet står en svart, trappformig ställning, besatt med kopparkistor, där ärgen ej underlåtit att infinna sig. Det hela har ett högvälboret och — liksom allt högvälboret — något föråldrat utseende.

I kistan, som står överst, sade klockaren, ligger stamfadren. Han härstammade själv från en urgammal och högtförnäm skotsk släkt, sökte sin lycka under svenska fanor, anförde kavalleriet i slaget vid Jankowitz och var den som huvudsakligast bidrog till segern. Man anser honom för en av trettioåriga krigets största hjältar.

Så långt klockaren. I anledning av hans sista ord, dvs. i anledning av ordet hjältar, vill jag göra dig en fråga. När — tror du — bliva hjältar onödiga. Du svarar utan tvivel: när krig bliva omöjliga. Och — frågar jag vidare — när bliva krig omöjliga? Du svarar kanhända: när människorna hunnit den grad av mänsklighet, att de blygas föratt avgöra sina tvister med slagsmål. — Ack, min bror, så långt hinna människorna aldrig! Nyckeln till den eviga fredens tempel finnes — *om* den någonstädes finnes — icke i moralens hand, men i naturvetenskapens. Av denne unge titan, som ännu icke är på långt när fullvuxen, kan man i en framtid vänta sig det otroliga. Man kan vänta sig ett förstörelsemedel, så starkt, att slutföljden av ett krig två folk emellan *måste* bliva — icke det enas kuvande genom det andra, utan bådas totala ruin. Och därmed är en evig freds nödvändighet given. Farväl med krigen, farväl med hjältarna!

Medan jag gick och såg mig omkring i gravkoret, påträffade jag i ett hörn tvenne stora ljusstakar av mässing. Jag tog den ena av dem och vägde den i handen.

Ja, sade klockaren, med en melankolisk brytning på rösten, tunga äro de nog; dock voro deras företrädare ännu tyngre. Ursprungligen stodo här två, lika så stora stakar av silver, men en av de framlidna grevarna har låtit borttaga dem och hitsätta de här i stället.

Då tänkte jag något, som jag ej vet, om det bör utstyras med fråge- eller utropstecken. Jag tänkte: står det så till med vår adel! Har behovet stigit så högt, eller hederskänslan sjunkit så djupt, att den plundrar sina förfäders gravar?

När besiktningen av Douglas'ska graven var slutad och klockaren igenlåst gallerportarna, frågade jag: finns här då intet annat att förevisa, än gravar, gravar, gravar?

Åjo, svarade klockaren. Och därpå förde han mig till ett valv i kyrkans nordvästra hörn, dären hop helgonbilder från klostertiden voro magasinerade huller om buller.

Bland dessa befann sig även en Mariebild med ett Kristusbarn på armen. Klockaren pekade därpå och sade: den där bilden satt fordom fästad vid en pelare här i kyrkan, troddes då kunna göra underverk och tillbads av den vidskepliga menigheten. En dag hade en bondflicka lagt sig på knä för bilden och bad med sammanknäppta händer: "Heliga Guds moder! Låt mig få vår sockenskomakare till man. Jag håller honom så hjärtligt kär. Han är så vacker, så vacker. Heliga Guds moder! Låt mig få honom till man!" Flickan bad med hög röst, emedan hon trodde, att hon var ensam i kyrkan och att inget mänskligt öra hörde henne. Men kyrkvaktaren, som var en klippare, stod dold bakom pelaren och beslöt att spela henne ett litet spratt. Fördenskull gjorde han sin röst så fin och späd, att den skulle kunna passera för jungfru Marias, och sade: "nehej! Du får honom inte. Nehej!" Emellertid måtte han hava gjort rösten alltför fin och späd; ty flickan trodde, att det var Kristusbarnet, som svarat henne. Hon reste sig upp och ropade i vredesmod: "tig du, pojke, och låt mor din tala!"

Det var en rätt rolig historia, sade jag.

Ja, sade klockaren, det är den visst. Men somliga människor himla sig, då de höra den. De äro så heliga; de avsky ett skämt, vari ordet Kristus förekommer.

Så *heliga* äro de just icke, tänkte jag för mig själv, de äro fastmera "svage i tron". Denna min tanke vill jag försöka — om icke just bevisa — åtminstone att belysa. Föreställom oss två personer,som hava var sitt krucifix. Båda krucifixerna äro gjutna i samma form, men det ena av bergfint silver, det andra av vax. Det förra kan således lindrigt glödgas, utan att taga skada; men det senare måste noga aktas för elden, ty annars smälter det och förstöres. Ungefär så förhåller det sig med personer av stark tro och av svag. De förra kunna, utan att deras övertygelse därvid lider, fördraga ett skämt med heliga föremål; de sednare däremot icke, och därföre aja de sig, när löjets gnistor spraka. — Om rent av *otrogna* eller *indifferenta* personer är här icke fråga; ty sådana "himla" sig icke. — Märkligt synes mig vara, att under medeltiden, då kristendomens dogmer hade långt fastare och djupare rötter i mänsklighetens hjärtan, än nu, hörde religiösa farser, snart sagt, till ordningen för dagen.

En rätt rolig historia! sade jag ännu en gång. Men jag vill påminna mig, att jag hört eller läst den förr.

Alltför möjligt, sade klockaren, lite stött, men här har händelsen passerat. Och därvid lade han på ordet "här" samma tonvikt, som finnen lade på ordet "mitt", då han talade om Stockholm.Författaren tycks här syfta på det bekanta ordspråket: "Det är *mitt* sa 'finn' om Stockholm." *Sättarens anm.*

Bevars! sade jag, det betvivlas icke. Kanhända finnes här i kyrkan något mera till att se och undra på?

Nej, svarade klockaren, ingenting alls.

Då får jag tacka och taga farväl, sade jag. Och jag tog mitt farväl med bugningar och tolvskillingar, två av vardera slaget. Därpå sattes benen i gång på nytt och min kosa styrdes till Malfors.Vägen gick förbi Brunneby vackra herrgård och park, där jag stannade ett par ögonblick för att betrakta träden. Kors! mumlade jag, vad de hava blivit stora och lövrika sedan min skoltid, då jag första gången såg dem. Och vad jag själv, tillade jag med en suck, har sedan dess blivit stor och avlövad! ... En stund därefter hade jag hunnit till grinden vid ett torp, som heter Blåsvädret — torp och människor heta rätt underligt ibland — och där hörde jag ett buller på något avstånd bakom mig. Då jag tittade mig om, blev jag varse en enbetsvagn, varuti satt någonting grått, som vid närmare påseende befanns vara en bonde och — vid ännu närmare påseende — en bonde, som jag personligen kände. Det förstås av sig självt, att jag öppnade grinden för honom och hälsade.

Bonden hälsade igen och sade: så att herr magistern är ute och spatserar. — Han var för artig till att säga: går. —

Ja, sade jag.

Vart gäller resan? frågade han sedan.

Till Malfors, fader nämndeman, svarade jag.

Dit ärnar jag mig också, sade han. Mor skall ha ostgänge i övermorgon och behöver mjöl till kringlor och vofflor. Därför åker jag nu till Malfors kvarn med några nypor vete.

Lycksam resa, sade jag.

Åh, sade bonden, efter vi ärna oss till samma ställe, kunna vi ju göra sällskap. Var så god och åk med mig!

Vid dessa ord makade han sig till vänster i sätet. Då höllo tårarna på att komma mig i ögonen: jag var hart nära att gråta av glädje, då jag såg att här i provinsen fanns någon behållenperson, som tyckte sig böra sitta till vänster om en magister. Ack! en lagerkransad man — *id est:* en magister — har bland *"les Ostrogoths"* ej högre rang, än själva lagerkransen har bland kamfiokorten. Den gäller väl — som du torde veta — mera än blaren och blompottan; men *hussu* är dock vid alla tillfällen ojämförligt förnämare. Likaså förhåller det sig med en magister i Östergötland. Han må därstädes fara, vart han vill, så tar han väl höger hand av betjänten och kammarpigan; men "hussu" är dock vid alla tillfällen ojämförligt förnämare.

Var så god, sade bonden en gång till.

Tack, fader nämndeman! svarade jag och svängde mig upp i vagnen. Den sattes i gång och bonden, vars bondambition krävde, att jag skulle få åka "hederligt", dvs. *fort*, sparade ej piskan. Men antingen hade hästen ingen hästambition, eller också föraktade han fjäsk. Nog av, han ville ej öka sin gång, ehuru han fick rapp på rapp. Denna kollision mellan djuret och dess ägare slutades dock så, som kollisioner vanligen slutas, eller — annorlunda sagt — i enlighet med den mäktigare partens vilja: hästen avstod omsider från solunk och bekvämde sig till trav. Vi skulle således inom tio minuters förlopp hava hunnit fram till Malfors, därest vi ej blivit sinkade en stund vid kanalbron, vilken, då vi dit ankommo, var uppvindad, emedan en skuta höll på att passera.

Att bonden och jag konverserade under vägen, kan du nog föreställa dig; ävensom att konversationen var sådan, som våra konversationer i allmänhet äro. Skulle du vilja förvärva dig en "intellektuell åskådning" av dem, så se meduppmärksamhet på fig. 1. Vilka *krumbukter*, vilka *avsprång* ifrån det ursprungliga ämnet!Men jag tycker ändå, att figuren har för mycket *sammanhang* till att föreställa en konversation. *Sättarens anm.* För att göra det oregelmässiga, som hör till karaktären av en konversation, ännu mer i ögonen fallande medelst kontrasten, har jag bifogat två andra figurer: den ena, fig. 2, föreställande en Euklidisk demonstration — se huru *rakt* den går! — och den andra, fig. 3, föreställande en svensk-akademisk oration — se huru *behagfullt* den följer Hogarthska skönhetslinjen åt!

När bonden och jag kommit till Malfors, togo vi ett fryntligt avsked av varandra och gingo; var åt sitt håll i skäligen olika avsikt. Han gick och sökte mjölnaren för att få sin fulla vetepåse tömd; jag däremot gick och sökte åldermannen för att få min tomma mage fylld. — Över allt här i världen stöter man på kontraster.

Fig. 1 Fig 2 Fig. 3

Som åldermannens åkdon ej syntes till på hinsidan bron, som här går över Motala ström, gjorde jag den slutsatsen, att han borde sökas på andra sidan. Därföre begav jag mig åstad över bron ochträffade honom mitt på den. Välkommen! ropade han till mig. Jag är just ute och går för att möta dig. Det är långt lidet på dagen och vårt middagsmål skola vi ha i rappet. Men dessförinnan måste du en smula se dig omkring.

Därefter lade han sina stora händer — jag hade så när skrivit: labbar — bakifrån på mina skuldror och vred mig sakta omkring åt alla fyra väderstrecken. Se vilken fors! ropade han. I många forsar, som jag sett, brusar böljan fram, som en vred och rasande yngling; här däremot, som en glad, oskyldig och yster gosse. Och vilka stränder sedan! Alla slags trän, som kunna trivas i vårt älskade Sverige, växa här huller om buller bredvid varandra. Här är en riktig trädriksdag. Var skog, var lund, var dunge har skickat hit sina ombud.

Sedan släppte åldermannen mina skuldror, tog mig under armen, började spatsera bron framåt och yttrade — men med dämpad stämma och mindre entusiastiskt —: detta Malfors tycker jag ofantligt mycket om, bland annat därföre att det är en bondgård och icke ett herresäte. Här finns ingen prunkande slottsbyggnad; här finnas endast ett par kvarnar, en såg och några simpla bondstugor. Vid vackra herresäten kan jag väl också bli förtjust av de naturskönheter, som vankas; men känslan förbittras genom en föreställning, som ovillkorligen smyger sig in i mitt huvud. Jag föreställer mig nämligen, att i slottsfönstren däruppe sitter någon Hans Nåd eller Hennes Nåd, någon grevlig mops eller friherrlig papegoja, och nedskådar på mig med föraktets ögon, inbillande sig, att skaparen format ofrälse folk av vanlig lera,utrörd med vatten, men frälse folk däremot av äkta porslinslera och eau de Cologne.

Du gör adeln orätt, sade jag.

Nej, ta mej sjutton dj—! svarade åldermannen. Men, fortfor han, vi vilja ej tänka därpå, utan på middagssupen, som väntar oss. Du har väl icke — här kastade han på mig en missnöjd blick — sällat dig till nykterhetsfantasternas skara?

Jag svarade: även mina hätskaste fiender kunna ej göra mig den beskyllningen.

Gott! sade åldermannen. Nykterhetsfantaster kan jag ej tåla. Jag har själv varit ute för sådana. Den förste var en präst, som fördömde mitt måttliga supande — av *bibliska* skäl, förstår sig. Men jag svarade honom, jag, med likaså bibliska skäl och sade: om Kristus velat förmena människorna njutningen av spirituösa drycker, skulle han vid bröllopet i Kana hava förvandlat vinet till vatten; men nu gjorde han tvärtom: han förvandlade vattnet till vin.

Den andre var en läkare, fortfor åldermannen. Det var under en sjukdom, som jag hade och då jag behövde hans hjälp. "Genom att bortlägga bruket av spirituösa drycker", sade herr doktorn en gång, då han satt vid min sjuksäng, "kan man förlänga sitt liv åtminstone ett tiotal av år." — Herr doktor! svarade jag, jag vill hellre leva som en människa i tio år, än som en hund i tjugo.

Du är aldrig svarslös, yttrade jag.

Nej aldrig, sade åldermannen, men bäst svarar jag min hustru, om hon någon gång börjar kvintilera i samma tonart.

Nå, vad svarar du då? frågade jag, icke utan en viss släng av nyfikenhet.

Jo, sade åldermannen, jag svarar: "tyst kvinna!" och mera behövs icke.

Under detta samtal nalkades vi allt mera och mera den plats, där middagsbordet var dukat. Det stod på stranden av strömmen, i skuggan av några lummiga alar. Vid vår framkomst dit hälsades vi av åldermannens fru, ett äldre, hyggligt fruntimmer i hemvävd klänning, samt av tvenne vackra och — att döma efter utseendet — starka ynglingar, åldermannens söner, den ene gesäll, den andre gymnasist. Om de två sistnämnda har jag ej mer att förtälja, än att de, under hela tiden av vår sammanvaro, bokstavligen följde den mamsell-Bremerska sällskapsmaximen för ungt manfolk: "var snygg, trygg och hövlig!"

Däremot har jag ett och annat att säga om de övriga personerna och vår gemensamma måltid; men jag sparar alltsammans till nästa gång. För närvarande är jag trött, papperet slut och ljuset så gott som nedbrunnet. — God natt!

FJÄRDE BREVET

Ack om jag vore en av Sveriges tolvtusen största, ännu levande skalder! Då skulle jag skriva vers, jag skulle i klangfulla hexametrar besjunga min middagsmåltid vid Malfors; och du och världen finge mottaga en idyll, en idyll, så förträfflig, att vittra handelsbokhållare kunde med all heder räcka den åt svärmiska symamseller och säga: "jag bedyrar, min nådiga! det är en extra superfin idyll av allra bästa primasortens utsöktaste kvalitet." Men — jag måste tyvärr, låta dessa gyllene drömmar fara; jag är icke alls skald, ännu mindre en av "Sveriges tolvtusen största", och "du och världen" måste fördenskull låta eder nöja med simpel prosa, hädanefter som hittills.

Föreställ dig till en början, att jag och vederbörande sitta till bords "i grönskande lund, vid brusande älv". Supen och smörgåsen äro redan absolverade och sällskapet sysselsätter sig med första rätten, dvs. med inlagd ål.

Då vi ätit ett par bitar, frågade åldermannen, om jag hört historien om ålungen och ålhustrun.

Och ehuru jag hört den väl ett dussin gånger, nändes jag ej svara annat än nej; ty jag såg på åldermannen, att han ville oändligt gärna berätta.

"Nå", sade han, "då skall jag ge dig besked om saken. En vacker dag kom ålungen löpande till ålhustrun, moder sin, och grät och skrek: nu draga de far ur sjön! Ålhustrun tröstade honom och sade: giv dig tillfreds, mitt barn, far kommer nog igen! Och ålungen gav sig tillfreds och avlägsnade sig. Om en stund kom han åter till modern och grät och skrek: nu koka de far! — Giv dig tillfreds! svarade hon; far kommer nog igen. Ålungen gav sig ånyo tillfreds och avlägsnade sig. Om en stund kom han åter till modern och grät och skrek: nu äta de far! Ålhustrun svarade, såsom tillförene: giv dig tillfreds, mitt barn! far kommer nog igen. Men när ålungen kom tillbaka för tredje gången och grät och skrek: nu supa de på far! — svarade ålhustrun med sorgsen röst: gråt då, mitt barn! far kommer aldrig mera igen. — Härav ser du", fortfor åldermannen, "hur nödvändigt det är att taga halvan på ålen; annars kommer den igen."

Och halvan togs.

Vad jag besitter för en stilistisk talang! Kan man väl bättre påpeka halvans vikt och värde, än då man ägnar henne en särskild rad?

Nästa rätten, som bjöds, bestod av smultron och gräddmjölk. Den smakade förträffligt oss allom, åldermannen undantagen, som den varken smakade väl eller illa, emedan han ej förtärt något därav, utan tog sig i stället ett stort glas öl, sådant som det brygges i Linköping. Medan vi åto, sysselsatte han sig med att mata och klappa sinhund, den lurvige Pan, vilken, under ideliga viftningar på svansen, stod och såg på sin herre med dumma, ärliga och välvilliga ögon.

"Du är en hedersman, Pan!" sade åldermannen.

"Vacker hedersman!" sade åldermannens fru. "Han biter får, och vi ha flera än en gång fått plikta för hans skull."

"Sant nog", sade åldermannen och suckade, "Men", tillade han, "Pan rår ej för det. Hans far i livstiden bet får, hans mor ävenledes; farfar och farmor beto får, morfar och mormor likaså. Alla hans förfäder ha bitit får. — Stackars Pan! det är arvsynden, som grasserar i kroppen på dig."

"Arvsynden!" utropade frun, förvånad. "Liksom en hund skulle kunna hava någon arvsynd!"

"Det är alltför möjligt", sade jag, som fann för gott att blanda mig i samtalet, "att arvsynden är ett företräde, som tillkommer människan allena, så att de simpla varelser, dem vi kalla djur, ej hava någon del däri. Jag är för litet bevandrad i teologien, för att kunna med säkerhet avgöra frågan. Vare dock därmed huru som helst; arvsynden är i alla fall en mycket intressant synd; särdeles för mig, emedan hon är det enda, som jag har kvar av vad jag ärvt här i världen."

"Ha ha ha!" dundrade åldermannen.

Hans fru däremot sade ingenting; hon fnös blott en eller två gånger.

Sedan fingo vi kall fågelstek med pressgurkor. Jag åt med strykande matlust och avhörde under tiden en tvist, som — Gud vet huru — uppkom mellan åldermannen och hans fru, angående mankönets och kvinnokönets relativa förträfflighet.När jag ätit och hört mig mätt, tog jag ordet och sade — något överilat kanhända —:

"Mannen utmärker sig framför kvinnan egentligen genom sin skönhet."

"Sjutton dj—!" utropade åldermannen.

"Min Gud!" utropade hans fru.

"Låtom oss förstå varandra, mitt herrskap!" sade jag, sedan jag betänksamt torkat mig om munnen. "Jag, för min del, tycker nog, i likhet med alla andra karlar, att kvinnan är den vackraste; men jag misstänker, att det är könsdriften som besticker mitt omdöme till hennes fördel. Ser jag mig omkring i naturen och betraktar de så kallade djuren, så finner jag hannen ofta vackrare än honan. Tuppen t.ex. visar sig vackrare än hönan, lejonet vackrare än lejoninnan. Däremot träffar jag aldrig honan vackrare än hannen. Månne människan, skapelsens slutsten och mästerstycke, kan vara ett undantag från skapelsens allmänna lag? Svar: nej! Således måste mannen vara vackrare än kvinnan, eller åtminstone lika så vacker, som hon. Quod erat demonstrandum."

"Hm" sade åldermannen.

Men hans fru fnös tre gånger, fattade därpå ett par tallrikar, kringbjöd dem och sade med vass röst: "behagar den skönare delen av människosläktet äta mandelbakelser med krusbärssylt?"

Omsider tog måltiden slut och vi reste oss upp från bordet. Därefter utdelade åldermannen sina husfaderliga befallningar. Till sina söner sade han: "pojkar! bären ett par vinbuteljer, ett par glas och en korkskruv till lilla bersåen därborta. Där skola P. och jag slå oss ned tills vidare. Sedanskolen I bära mat och dryck till drängen samt tillse, att han sköter hästarna försvarligt. När detta är undangjort, kunnen I råda er själva. Förmodligen tagen I då edra metspön och försöken er lycka med fiskarna i strömmen. Och varför icke? Nog låter det tänka sig, att en och annan bland dem är så dum, att han nappar på kroken." Till sin fru sade åldermannen: "du, min gumma! skall skicka en hederlig köttportion till drängen; ej heller får du pruta på hans andel i ölet och brännvinet. Sedan må du packa in överlevorna efter måltiden och sedan — för att sätta kronan på verket — taga ditt kaffe, om du kan skaffa dig tillträde till någon spisel att koka det i. "Kaffe", utropade han och vände sig till mig, "kunna kvinnfolken ej vara utan. Nej, ta mej sjutton dj—! de det kunna."

"Min lilla, snälla, goda, hyggliga gubbe!" sade frun med en ton, vari den rådande sötman ej alldeles kunnat kuva besk- och syrligheten.

"Vad befalls?" frågade åldermannen.

"Jag menar bara", sade frun med oförändrad ton, "att du skulle kunna bortlägga de där sjutton, vilka du så ofta begagnar. Dock icke straxt och på en gång — himlen bevare mig från ett sådant yrkande! Man har ju exempel på, att stora och hastiga avbrott i gamla vanor vållat hälsans förlust — utan piano och småningom. Du kan i morgon t.ex. använda sexton, i övermorgon femton, dagen därpå fjorton osv. På det sättet minskas antalet för varje dag, och inom kort tid har ditt svärjande alldeles upphört. Vad jag då skall bli glad —"

"Tyst kvinna!" svarade åldermannen.

Han och jag begåvo oss sedan till "lilla bersåen"och där mådde vi förträffligt. Inga djupsinniga tankar besvärade oss; ty matsmältningen är en sträng tullfiskal, som utan barmhärtighet konfiskerar dylikt kontraband. Ej heller gjorde obehagliga fantasier oss något men; ty ur vinglaset sväljde vi frön till idel angenäma. På själarna gick således ingen nöd, ännu mindre på kropparna. Dessa lågo sträckta i gräset och kunde lata sig ad libitum. Alarna höllo sina gröna parasoller över dem; friska, med blomsterdoft kryddade vindar uppvaktade deras näsor, och Motalaströmmens sorl smekte musikaliskt deras öron.

Men all härlighet haver en ända. När första vinbuteljen var drucken, suckade åldermannen och sade: "håhå!"

"Hur så?" frågade jag.

I stället för svar gav han mig en fråga: "Kan du säga mig", sade han, "vad Sverige har för gagn av sin förening med Norge?"

Jag funderade en god stund och svarade sedan: "nej, det kan jag — Gud straffe mig! — icke."

"Åtminstone", fortfor åldermannen, "borde denna förening lända oss till lindring i avseende på första huvudtiteln; därest ej så underligt skulle vara, att en kung, som får en krona till, i och med detsamma får en mage till, så att han behöver äta mera än tillförne."

"Hur kommer du", frågade jag, "just nu på det där ämnet?"

"Åjo", svarade åldermannen, "jag tänkte på huru väl det vore, om en flitig och ordentlig hantverkare kunde årligen bestå sig två glada dagar, sådana som denna. Nu kan han det icke, utan måste nöja sig med en, emedan kronoutlagorna äroför dryga. Och så tänkte jag på hur den odrägliga skattebördan skulle lämpligast kunna minskas; och så —"

"Vi vilje hoppas på framtiden", yttrade jag. "När Oskar en gång blir konung, blir också allting annorlunda och bättre. Om ej alla tecken bedraga, skall han giva sitt folk ett stort exempel av försakelse, den första och sista av alla dygder, emedan den i sig inbegriper de övriga. Du skall få se, att hans första proposition till ständerna blir om nedsättning av civillistan."

Medan jag yttrade detta, överlämnade jag mig därjämte åt ett nöje, som jag räknar för ett bland de yppersta: jag låg på rygg och observerade de på fästet framtågande molnen. Det moln, som jag nu fått särdeles i sikte, var avlångt och liknade i början en kunglig spira; men när det på några få minuter undergått de formförändringar, som höra till molnens natur, företedde det bilden av en vanlig tandpetare.

Jag finner det olämpligt att skriva mer om min vistelse vid Malfors. Omständigheterna där blevo allt mer och mer triviala, och en framställning av dem skulle antingen bliva mer och mer trivial, eller ock kräva en större förmåga att koka soppa på en spik, än den jag besitter. Fördenskull inskränker jag mig till att notificera, det jag, när solen tillryggalagt en god del av sin bana mot väster och skuggorna börjat bli långa, tog avsked av min värd och värdinna, deras bägge söner och hunden Pan, samt begav mig å väg till Berg, där jag hoppades träffa "Orphei Vänner", ännu församlade in pleno och sysselsatta med Bacchi dyrkan och Apollos.Med tunga steg vandrade jag uppför backen vid Malfors — tunga, ty dels var backen brant, dels var jag själv efter det myckna gåendet, ätandet, drickandet och pratandet trött vorden — eller slapp, "som bågens sträng vid slutet av en krigisk dag". Om några ögonblick rann en orm över vägen framför mig. Jag visste väl, att sådant har, enligt allmogens tro, något att betyda; men *vad* mindes jag icke. Bäst jag gick och grubblade därpå, väcktes jag ur mina grubblerier av ett plötsligt rop bakom mig: "hör I! hör I!"

Jag vände mig om och såg en flicka, torftigt klädd och omkring tolv år gammal. Hon betraktade mig uppmärksamt ett par ögonblick och sade sedan:

"Hör I — *svärfar* — har I sett någon sill?

"Nej, men en orm", svarade jag.

"Har I sett någon sill", återtog flickan, "så var det min. Jag lade den för en stund sedan där nere i backen på en sten bredvid vägen, och nu är den borta."

"Flicka! jag har sannerligen ej sett din sill", svarade jag vresigt. Därpå fortsatte jag min väg och mumlade mellan tänderna: hon kallar mig svärfar! Ordet låter gement, emedan det häntyder på en långt framskriden ålder. I nära två års tid har jag ej vågat proponera brorskål med någon yngre man, av fruktan att han skulle vilja säga farbror; och nu måste jag smälta det vida svårare ordet: svärfar!

Så mumlade jag till att börja med, men straxt därefter så här: kanske är det ändå klokast, att jag ej längre spjärnar emot udden, utan finner migvid att vara gubbe. Kanske är det till och med tid, att jag gör mitt testamente.

Sedan mumlade jag ej mera, utan tänkte helt tyst, med ett smålöje på läpparna: att jag arme man, göra mitt testamente! Vad har jag väl att testamentera bort? Hade jag i livstiden skaffat mig en miljon, se det vore en annan sak. Då kunde jag göra ett testamente och det sådant, att föreställningen om de roligheter, som det skulle föranleda efter min död, bleve mig till tröst och hugsvalelse på dödsbädden. Testamentet komme nämligen att lyda så här: § 1. Min egendom giver jag de arvingar, som sörja mig uppriktigt. § 2. Såsom sådana anser jag endast dem, som gråta över mitt frånfälle. § 3. Arvingarna böra fördenskull på dag och timme, som exsecutor testamenti utsätter, hos honom sig infinna för att avhöra testamentet och sedan gråta. § 4. Gråtandet bör ske inom första halvtimman, sedan testamentet blivit med hög och tydlig stämma uppläst. § 5. Exsecutor testamenti tillser, att arvingarna gråta ärligt och icke med pepparrot eller andra illistiga medel locka tårarna ur sina ögon. § 6. Han tillser ävenledes, att de gråta inom första halvtimmen; ty gråta de först inom andra, så sker det troligen blott av förargelse över att de ej kunnat gråta inom första. § 7. Den arvinge, som gråter först, får halva egendomen; den, som gråter därnäst, får en fjärdedel; den, som gråter därnäst, får en åttondel osv. Den, som ej gråter, vare arvlös. § 8. All egendom, som arvingarna ej mäkta gråta sig till, skall skiftas i lika delar och tillfalla de vittnen, som edligen intygat, att jag, då testamentet upprättades, hade icke blott fri vilja, utan även — och i synnerhet — suntförnuft. § 9. Dock skall dessförinnan avdragas till arvode åt exsecutor testamenti en summa penningar, stor etc. etc. Nog skulle medvetandet av att hava gjort ett sådant testamente vederkvicka mig betydligt under min dödskamp.

Men jag är långt ifrån miljonär och av testamentet blir således intet. I stället för dylikt gyckel lärer väl min, liksom många andras, vederkvickelse på dödsbädden bli att konversera med en präst. Och jag har ingenting däremot. Jag tycker rätt mycket om präster och allramest om dem, som hava gott hull, emedan sådana synas mig bäst kvalificerade att åskådliggöra fundamentalsatsen: ordet vart kött.

Här anmärker du, att jag hellre bort giva den fattiga flickan några slantar till tröst över sillens förlust, än gå och göra ett utkast till ett befängt testamente. Bror, du har rätt! Sådant hade visst varit mera moraliskt; men moralen kommer på sned, då man vill gälla för ung och får heta svärfar.

När jag hunnit till den i ett av mina förra brev omnämnde kanalbron, vek jag av ifrån landsvägen och tog, längs kanalbanken, en både kortare och vackrare väg till Berg.

Men vilken svensk kan vandra på stranden av Göta kanal, utan att förr eller senare erinra sig Platen? Icke jag åtminstone. Bilderna av denne providentielle man och av den tid, då han först lade sin lejonram i dagen, tågade nu förbi mitt inre öga. Kriget hade gått olyckligt, Finland var förlorat, och Sverige satt där, en sörjande änkling med korslagda händer, plöröser och långhalsduk. Väl stämde poesien sin harpa till tröst och sjöngen sång om forntida bragder och ära, om nordstjärnan och karlavagnen; men allt förgäves. Pling-plingeli-plang måtte stiga hur högt som helst från strängar av silver, ja till och med från strängar av gull, det hjälpte dock intet. Sverige satt, där det satt, lika modstulet, lika bedrövat. Då framträdde prosan i Platens skepnad och rullade upp en plankarta till Göta kanal. Detta hade en förunderligt hälsosam verkan. Nationen reste sig, slängde med två sina pekfingrar tårarna ur ögonen, fattade spaden — svärdet var redan förlorat! — och började gräva. En skäggig man, särdeles fallen för att göra reflexioner, strök sig därvid om hakan och yttrade: "Bättre är, att söka fridens erövringar, än krigets! De förra torde även — vid närmare påseende — befinnas *ärofullare*, än de sednare."

Bäst jag nu gick där och tänkte på Platen, ville mitt nyckfulla öde, att jag skulle sammanträffa med en person av helt annat skaplynne, nämligen med Tok-Måsse, allmänt känd i orten. Han satt på en sten vid kanalens brädd och syntes grubbla — huvudet i handen, armbågen på knäet och märkte mig icke, ehuru jag kommit honom helt nära och stannat bredvid honom. Efter en liten stunds förlopp hörde jag honom sucka och tala högt för sig själv. "Ack", sade han, "om jag hade ett lass med guld, pärlor och ädla stenar, så stort som åtta hästar orka draga!"

Därpå teg han några ögonblick, suckade sedan ånyo och sade: "Ack, om jag hade ett par hundra riksdaler!"

Åter uppstod en paus, varefter jag hörde Måsse sucka för tredje gången och säga: "Ack, om jag hade litet ost och bröd!"

Denna klimax eller — rättare sagt — västgöteklimax roade mig betydligt och jag tyckte, att auktor borde efter omständigheterna belönas. "Hederlige Måsse", sade jag och klappade honom på axeln, "här står någon, som gärna vill ge dig litet ost och bröd."

Måsse spratt till, sprang upp, sträckte ut handen och sade: "nå, så tag hit då!"

"Hav icke så bråttom", svarade jag. "Nyssnämnda matvaror brukar jag ej bära på mig; men de finnas till köps vid närmsta gästgivaregård, dit jag nu står på väg. Gör mig sällskap till Berg, så skall du få ditt lystmäte fullt."

"Nå, så kom då!" sade Måsse och vandrade åstad med steg, ingalunda för små eller för långsamma. Sin fiol med därtill hörande stråke bar han under ena armen; den andra slängde, som kläppen i en storklocka vid sammanringningen. Jag följde honom efter på ett par alnars avstånd.

Några underrättelser om Tok-Måsse torde här vara på sin plats. Jag får därföre säga dig, att han egentligen är dagdrivare; men som det yrket varken föder eller kläder sin man, har han därjämte slagit sig på att vara tokig, vilken binäring bär sig bra, så att han lever därav. Dag ut och dag in vandrar han från gård till gård, från by till by, allestädes ett föremål för gyckel och välgörenhet. Klok skulle han när som helst kunna bli, ifall han själv behagade. Men Måsse är för klok till att bli klok. Han inser, att då skulle det lycksaliga vagabondlivet upphöra och det olycksaliga arbetet vidtaga i stället. På sätt och vis betalar han de allmosor, han får, med sagor, visor och polskor. Vad gyckel angår, betalar han det med tredubbelt och ännu grövre gyckel. Om hans politiska åsikter känner jag ingenting; men jag förmodar, att han anser fiskaler och länsmän för mycket onödiga utväxter på samhällskroppen.

Vi hade ej gått i två minuter, innan Måsse slog upp sin språklåda och sade: "märker herrn, huru eget jag låtit lappa sätet på mina byxor?"

"Ja, i sanning rätt eget", svarade jag. "Du har låtit sätta en blå linnelapp på det gråa ylletyget."

"Märker herrn", frågade Måsse vidare, "huru lappen är klippt?"

"Ja, den är klippt", svarade jag, "med in- och utgående vinklar, så att den nästan liknar en fästning."

"Jaha", sade Måsse, "det är också en fästning; det är mitt akterkastell och jag är själv kommendant därpå. Kastellet är visserligen illa bestyckat: det har ej mera än en enda kanon. Men kommendanten gör vad han kan och skjuter åtminstone morgon- och aftonskottet."

Detta skämt behagade mig icke. Grovheten kunde jag väl smälta men icke trivialiteten. Det löje av bifall, som Måsse sannolikt påräknat, uteblev således, och vi gingo tysta en liten stund.

Under tiden erinrade jag mig, att Måsse kunde sagor, och genast vaknade min lust att höra sådana berättas. Denna lust har jag kvar ifrån min barndom. Jag minnes, huru jag, en fyraårig gosse, satt hela de långa vinterkvällarna vid min mormors fötter och lyssnade på hennes sagor. Brasan flammade, spinnrocken surrade och utanför, i den närbelägna skogen, skakade furorna sina snöiga grenar. Gumman brukade utfästa sig att, när aftonen kom, berätta ett visst antal sagor, varemot jag åmin sida utfäste mig att hela dagen igenom "vara snäll", såsom termen lydde. Vanligtvis tröttnade hon, när hon berättat halva antalet, och ville köpa sig fri från andra hälften med pepparkakor, en för varje saga; men aldrig fick hon mig att gå in därpå: jag tog sagorna och gav pepparkakorna på båten. Min lystnad efter sagor har visserligen minskat sig betydligt sedan den tiden; men hela det födgeni, som jag då visade, har jag ännu i behåll, vilket alla, som kände mig, kunnat intyga.

"Berätta en saga, om du kan", sade jag till Måsse.

"Jag kan många sagor", svarade Måsse, "och ingen är värd mindre än en sup; men en kan jag, som är värd en och en halv."

"Drag till med den", sade jag.

Då öppnade Måsse sin mun och talade och sade: "För många, många hundra år sedan, i kung Orres tid —"

Jag avbröt honom och frågade: "vad var det för en kung?"

Måsse svarade: "händelsen, som jag ämnar berätta, är en otrolig händelse, och om otroliga händelser brukar man alltid säga, att de hänt i kung Orres tid. För övrigt vet jag ej, om kung Orre någonsin funnits till; men har han det, så har han säkert varit en mycket nådig kung, han som alla andra kungar."

"Ja, Gud skall veta, att de äro nådiga", tänkte jag för mig själv. "Allt, vad de säga och göra, det säga och göra de i nåder; och få de ont i magen, så få de det i nåder. Högt sade jag: fortsätt Måsse!"Han svarade skrattande: "Jag har ej längre hunnit, än att jag gärna kan börja på nytt igen."

Därpå berättade han följande saga, vilken vi vilje kalla: *De tre kirurgernas* äventyr. Jag återgiver den med Måsses egna ord, så vitt jag kan påminna mig dem.

"För många, många hundra år sedan, i kung Orres tid, hände sig en afton, att tre unga män, som voro främlingar och klädda på utländskt sätt, ankommo till värdshuset i en småstad. De ropade på värden, som infann sig och frågade, vad de befallde. Vi vilje hava husrum här över natten, svarade de; men innan det blir sovdags, vilje vi dricka ett och annat glas vin. Värden ledsagade dem då till stora gästrummet, där de lyfte av sig sina ränslar och slogo sig ned vid ett bord. Vin framsattes, de unga männen läto sig väl smaka och glas tömdes på glas. Efter en stund frågade värden dem, vilka de voro, varifrån de kommo och vart de ärnade sig. De svarade då: vi äro tre bröder och heta Adolf, Benjamin och Kristian. Vi komma från ett utländskt, långt bort beläget universitet, där vi i tre års tid studerat kirurgi, och ärna oss nu tillbaka till fäderneslandet för att utöva vår konst. Värden, som var en ostuderad man, frågade vidare: vad är kirurgi för slag? Den ene av kirurgerna, sedan alla tre hunnit dricka sig muntra av vinet, svarade då: det är konsten att skära handen av armen på folk; eller att skära tungan ur halsen på folk, sade den andra kirurgen; eller att skära ögonen ur skallen på folk, sade den tredje kirurgen. Kors, sade värden, att man behöver vistats utrikes, och det i tre hela år, för att få lära en så simpel konst! Jag har hittills trott, att den mycketväl kunde inhämtas hemma och på långt kortare tid. Kirurgien, sade då den ene kirurgen, består icke endast i konsten att skära bort hand, och tunga och ögon, utan även i konsten att sätta dit dem igen, så att den, som undergått operationen, blir lika helbrägda, som förut. Har ni lust, herr värd, att låta oss göra ett försök med er? — Värden svarade: först skulle jag vilja se herrarna göra ett försök med sig själva. Om den ene av eder i afton skär bort sin hand, den andre sin tunga, den tredje sina ögon, och kan i morgon bittida göra sig fullt helbrägda igen, så vill jag icke allenast giva eder fritt husrum över natten, utan även bestå eder med en god resfrukost. — Topp! ropade kirurgerna, vi gå in på det förslaget. Därpå snörade de upp sina ränslar, framtogo instrumenter och bandager samt skredo till verket. Adolf skar bort sin vänstra hand, Kristian sina ögon och Benjamin så mycket av sin tunga som han förmådde räcka fram ur munnen. När detta var undangjort, förbundo de sig, drucko ännu ett glas vin, ledsagades till sovrummet och gingo till vila. De avskurna lemmarna som lades på en tallrik, skulle bliva i värdens förvar över natten. Värden lämnade tallriken åt värdshuspigan och hon satte den i köksskåpet inom lås och nyckel.

Nu hade värdshuspigan en vän, en knekt, som besökte henne om nätterna. När han kom, brukade hon alltid ge honom en styrkdryck, och även denna natt ville hon ge honom en. Fördenskull öppnade hon köksskåpet och tog fram en flaska brännvin, men glömde i ivern att stänga till skåpdörren efter sig. Då passade husets katt på tillfället, smög sig in i skåpet och åt upp vad somfanns på tallriken, både handen, tungstycket och ögonen, så att ingenting återstod mer än benena efter handen. När pigan blev olyckan varse, började hon jämra sig och klaga: ack och ve! husbonden slår ihjäl mig i morgon. — Hur är det fatt, frågade knekten. — Pigan sade honom då, under många tårar och snyftningar, vad som hade skett. — Är det icke värre, yttrade knekten, så bör du giva dig tillfreds; skadan kan lätt hjälpas. Vi skola lägga en annan hand, ett annat stycke tunga och ett par andra ögon på tallriken. — Var skola vi taga dem ifrån? sade pigan. — Det vet jag råd för, svarade knekten. Galgen står icke långt härifrån och där hänger en tjuv, som ännu bör vara färsk, ty han hängdes helt nyligen. Av honom skall jag gå och skära handen. Gör det, sade pigan, men glöm ej, att det är vänstra handen, som vi behöva. — Nej, sade knekten, jag skall ej glömma det. Sedan fortfor han: i går slaktades här i huset ett får; och som det ej mera har sin tunga av nöden, kan du med gott samvete gå och anamma ett stycke därav. — Det kan jag visst, sade pigan. — Vad slutligen ögonen angår sade knekten, så skola vi gemensamt riva dem ur skallen på kattkanaljen, ty han har ingalunda bättre förtjänt. — Det skola vi, sade pigan. — Sedan hon och hennes vän, knekten, slutat sitt samtal, skredo de strax till verkställighet av beslutet. Knekten hämtade tjuvens vänstra hand, pigan hämtade ett stycke av fårets tunga, och båda gemensamt revo ögonen ut på den arma katten. Sedan lade de alltsammans på tallriken i stället för det, som blivit uppätet.

Om morgonen lämnade pigan tallriken tillvärden och han lämnade den till de tre kirurgerna. Varken han eller de blevo varse, att ett ombyte hade skett. Kirurgerna smorde sina sår och de framburna lemmarna med en salva, som de kallade "himlasalvan", och gjorde sig helbrägda igen. Därpå bekostade värden en ståtlig frukost, varvid vankades mycket vin. Slutligen lyfte de tre kirurgerna sina ränslar på ryggen, togo avsked av värden och gåvo sig ut att vandra.

När de hade vandrat en fjärdingsväg eller två, yttrade Kristian eller den, som hade fått kattögonen: det är för underligt, att vägen skall vara så full av råttor och möss. Se bara, huru muntert de dansa kring våra fötter! — Adolf svarade: icke ser jag några råttor och möss. Finns här något, som dansar, så är det säkert frukostvinet, som dansar i ditt eget huvud. Du misstager dig, sade Kristian; jag är icke det minsta rusig. — När de åter hade vandrat en fjärdingsväg eller två, sade Benjamin eller den, som fått ett stycke av får tungan; nej, nu kan jag ej hålla mig längre. Bä, mina bröder, bä! Det må synas eder huru löjligt som helst, men jag kan omöjligt låta bli att bräka. Bä, mine käraste bröder, bä! — Det är bra besynnerligt, sade Adolf, att frukosten kunnat hava en sådan verkan på eder. Den ene ser råttor dansa omkring sig, den andre börjar bräka och det efter flera timmars förlopp. Jag däremot, som druckit lika mycket som I, känner mig icke alls yr i huvudet. — Du misstar dig, sade Benjamin, om du tror, att jag är rusig. Vinet är icke skuld till att jag bräker så gärna; bä! — När de ånyo vandrat en fjärdingsväg eller två, kommo de till en trädgård, där åtskilliga trän,som buro de skönaste frukter, utsträckte sina grenar över det låga staketet. Genast började Adolf eller den, som fått tjuvhanden, att plocka äpplen och päron och stoppa fickorna fulla. Då sade Kristian: vad kommer åt dig, bror Adolf, att du stjäl? Är det frukostvinet, som grasserar i fingrarna på dig? Och om du äntligen skall stjäla, varför stjäl du med vänstra handen, i stället för den högra, som dock är mycket bekvämare till alla mänskliga göromål? — Det kommer sig därav, sade Adolf, att jag i vänstra handen känner en oemotståndlig retelse, men allsingen i den högra. Mina händer äro i dag helt omaka till lynnet. — Kanske äro de också helt omaka till utseendet, sade Kristian. Håll dem för roskull bredvid varandra, så får vi jämföra dem. — När nu jämförelsen skedde, befanns högra handen vara stor och finskinnad, den vänstra däremot liten och grovskinnad. — Här har ett ombyte skett, utropade Adolf. Jag har sannolikt fått en tjuvs hand, i stället för min egen. — Och jag, sade Kristian, har förmodligen fått ett par kattögon, efter jag ser idel råttor dansa på vägen. — Och jag, sade Benjamin, har troligen fått ett stycke av en fårtunga, efter jag så gärna vill säga bä! Hade jag skurit bort hela min tunga så hade jag nog fått en hel fårtunga i stället och skulle nu ej kunna tala ett mänskligt ord, utan nödgats uttrycka alla mina känslor med bä, bä, bä! — Vi hava alla tre, sade Adolf, blivit bedragna på värdshuset; oss återstår ej annat val, än att återvända dit och antingen få våra rätta ledamöter tillbaka av värdshusvärden eller, i fall de skulle vara förstörda, utkräva en skälig ersättning i penningar.— Därpå vandrade de tre kirurgerna tillbaka till värdshuset, men hur de överenskommo med värden och vad ersättning de fingo, känner jag ej, ty jag var ej med längre."

Så slutade Måsse sin saga. Roligt skulle det vara, att höra ditt omdöme däröver. Mig förefaller den som en nöt, vartill fantasien bekostat skalet, men det grubblande förnuftet själva kärnan. Den synes mig vilja rekommendera en gammal fatalistisk grundsats, nämligen den att människans handlingar icke bero av vad man kallar hennes fria vilja, utan av ett blint och oemotståndligt naturtvång.. Sätt dig nu ner och filosofera däröver, bäst du gitter. Jag, för min del, fortsätter berättelsen om min resa.

"Tack för sagan!" sade jag till Måsse. "Du berättar rätt bra. Men jag har hört sägas, att du också kan sjunga visor."

"Jag kan många visor", svarade Måsse, "och ingen av dem är värd mindre än ett kvarter öl; men en kan jag som är värd ett halvstop."

Utan att fästa mig vid den intressanta motsättningen av varan och valutan, yttrade jag: "sjung den visan, Måsse!"

Då öppnade Måsse sin mund och kvad med en röst, mindre spirituell än spirituös, ett stycke slagdänga, varav jag här meddelar de tvenne första stroferna:

Och kungen han tog sej par supar ibland och sena så styrde han rike och land så grömmelig. Och riksråda sto där frå måren te kvälln; den ene höll stopet, den andre putelln så grömmelig.

Jag skulle nog meddela mera, om jag tordes;men jag törs icke. Saken är nämligen den, att slagdängan, som för varje strof blir mer och mer komisk, i och med detsamma blir mer och mer cynisk. Det är således *Anständigheten*, som här säger stopp! — Du känner väl Anständigheten? Hon är första kammarfröken hos Hennes Nåd *Sedligheten*, samt gör les honneurs i huset så ofta Hennes Nåd själv ligger sjuk av gikt och podager, vilket numera alltid är händelsen. Och mot Anständighetens domar gives ingen appell. Ej heller mäktar någon att trotsa dem, ty hon har *Enfalden*, den allsvåldiga Enfalden, som aldrig ligger sjuk, till vän och beskyddarinna. — Ställer man sig på en rent estetisk ståndpunkt, så kan man visserligen resonera så här: "frågan, om ett vitterhetsarbete skall vara anständigt eller icke, är lika så slug som frågan, om en triangel skall vara grön eller blå. Triangelns natur är att vara triangel, och grönheten och blåheten höra ej dit. Likaså gälla i vitterheten varken anständighet eller oanständighet, utan — *skönt* eller *icke skönt?* — "that is the question!" — Men — det är vådligt att ställa sig på en rent estetisk ståndpunkt; och jag råder en var, som förfogat sig dit, att tala lagom högt. Bäst är att *viska* — såsom den lydiske hårfrisören gjorde då han ville avbörda sig sin upptäckt, att kung Midas hade åsneöron.För att corroborera, illustrera och komplettera ovanstående rader, vill författaren citera ett par yttranden av ett par jättar i litteraturens värld, Voltaire och Jean Paul.

Den förre säger: "Plus les mærs sont dépravés, plus les expressions deviennent mesurées; on croit regagner en langage ce qu'on a perdu en vertu."

Den senare yttrade sig så här: "In der ächtkomischen Darstellung gibt esso wenig wie in der Zergliederkunst (und ist nicht jene auch eine, nur eine gestigere und schärfere?) eine *verführende* Unanständigkeit; und so wie der Blitzfunke ohne Zünden durch Schiesspulver aber am Eisenleiter fährt, so lauft am komischen Leiter jene Flamme nur als Witz ohne Schaden durch die brennbare Sinnlichkeit hindurch."

Vi voro nu framkomne till Berg och tiden varinne, då jag skulle honorera mina löften till Måsse. Fördenskull tillitade jag min plånbok och gav honom en gammal tjugofyraskilling med kapprock, varpå någon — förmodligen en fattig, humoristisk litteratör — skrivit orden: *sat sapienti!* Måsse tog emot men hade ej tid att tacka. Han gav sig genast, mer dansande än gående, å väg till gästgivargårdens krogstuga, och sjöng under tiden en visa, varav ja ej minnes mer än den enda raden:

"Lönen min tar krögaren, och krögaren tar fan".

Snart blev han omgiven av en hop barn och slödder, som hurrade och ropade: "Tok-Måsse är här!" — Ett par ögonblick stod jag och tittade efter honom, men gick sedan kanalbanken utföre, med slussarne till höger om mig.

Under vägen fann jag mig befogad att stanna en gång. Det var vid en hasselbuske, som stod och gjorde sig grön på ett par stegs avstånd. Varför jag stannade, angår ingen. Nog av — jag intog en passande position och stötte då med foten på något, som låg och blänkte i gräset. Om en liten stund lutade jag mig ned för att upptaga detta något — och se! det var ett ståtligt cigarrfodral, utstytt på ena sidan med en lyra av stål- och silverpärlor, samt på den andra med en blomma av mångfärgade glaspärlor. Aha! tänkte jag, detta har någon bland "Orphei Vänner" tappat.Det skall bli rätt nöjsamt, att få lämna klenoden åt sin ägare tillbaka.

Ju närmare jag kom den stora lövsal, som löjtnant K—s gästfrihet upprest åt förbemälte "Vänner", dess mera förundrade det mig, att inget ljud hördes därifrån. Jag hade väntat, att "Ulla, min Ulla!" eller "'Fader Bergström, stäm upp och klinga!" — eller "Tjänare, Mollberg! Hur är det fatt?" — eller något annat Bellmanianum skulle med pukor och trumpeter skalla mig till mötes. Men — som sagt är — inget ljud hördes från lövsalen. Månne — tänkte jag och blev het om öronen — sällskapet redan har avrest? Nej! svarade — icke ljudligen, men synbarligen — skorstenen på Ormen Långe, vilken i all sin svarta storhet avmålade sig på mitt ögas näthinna, då jag kastade ett par frågande blickar nedåt lägsta slussen. Båten låg ännu kvar därstädes, och således behövde jag icke frukta, att för andra gången på samma dag bli bedragen på hoppet om en sjöresa. Härav lugnad, brydde jag mig ej om att grubbla över orsaken till tystnaden i lövsalen, utan fortsatte min kosa i sakta mak.

Framhunnen till lövsalen, fann jag den vara tom på människor, men bärande omisskännliga spår efter en nyss slutad backanalisk fest. Där såg ut, som vid en riksdag. På bordet stodo två tomma bålar och gäspade, liksom talmannen och vice talmannen, när diskussionen drar för långt på tiden. Stolarna voro rangerade huller om buller, liksom riksdagsmännen vid en votering och två av dem hade fallit i famnen — eller i luven — på varandra. Gungbrädet låg nere på marken, liksom ett ogillat utskottsbetänkande, ochträbockarna, som skulle understödja det, hade själva, liksom underhaltiga argumenter, måst vända skacklorna i vädret. En stor broms flög och surrade härs och tvärs därinne. Jag supponerade, att han var utgivare av riksdagstidningen.

"Tohu vabohu!" sade jag halvhögt och suckade.

"Vad talar du för språk, min bror?" svarade en person, vars närvaro jag ej förr blivit varse och som gick där och fnaskade och syntes leta efter något. "Söker du 'Orphei Vänner'", fortfor han, "så träffar du dem på Ormen Långe, dit de redan begivit sig och dit även jag skall styra kurs, så fort jag hunnit få rätt på min förb— hatt."

"När skall ångbåten avgå?" frågade jag.

"Klockan sju", svarade personen, "men hon fattas ännu en kvart."

Hatten hittades om ett par minuter och jag spatserade sedan ned till ångbåten, arm i arm med den nyssnämnde personen. Jag behöver ej säga, vad han egentligen hette, utan skall i stället kalla honom "jordens son", ett namn, som han företrädesvis förtjänte; ty som han hade låg panna, stor mage och breda fötter, liknade han på ett frappant sätt allas vår moder jorden, vilken — såsom du vet — är platt vid polerna och upphöjd under ekvatorn.

På vägen förtäljde han mig, huru "roligt" sällskapet haft. Man hade först spisat en delikat middag, sedan intagit sitt kaffe, därpå exekverat flere än tjugo av Fredmans sånger och epistlar, samt under den tiden tömt ett halvt dussin bålar. Slutligen hade Drabbisordens ärkekommendör — "den ende i världen — hållit extra ordenskapitel och — bland annat — befordratkomminister-adjunkten F. till ordensbiskop "med rang näst efter vaktmästaren, men med rättighet att gå till höger om dennes hund",

"Fan så roligt hava vi haft", upprepade "jordens son". "Men", tillade han, "kan du säga mig, vad en humorist är för en?"

"Hur så?" frågade jag tillbaka.

"Jo", sade "jordens son", "en av sällskapet proponerade Bellmans skål och yttrade, att han varit Sveriges, ja Europas störste humorist. Hela sällskapet instämde och även jag. Men — uppriktigt sagt — vet jag ej, vad en humorist är för en."

"Det är", svarade jag, "en man vars tankegång liknar hästens gång i schackspelet. Den hoppar — såsom du vet — från svart på vitt och från vitt på svart."

"Kors!" sade "jordens son",

"Och när han skrattar med ena ögat", fortfor jag, "så gråter han med det andra."

"Men då är han ju galen", sade "jordens son".

"Åtminstone", svarade jag, "kan man ej tillerkänna honom det sansade, solida och redbara affärsförstånd, som så fördelaktigt utmärker dig och andra aktade medlemmar av samhället."

"Jag kunde nog tro det", sade "jordens son", och ett skimmer av självbelåtenhet spred sig över hans anlete.

När vi hunnit ombord på Ormen Långe, blev det mitt första göromål att trycka femtio händer och med femtio "bra, bror!" besvara femtio "hur mår du bror?"

Och nu farväl! Mitt nästa brev blir icke allenast det femte, utan även det sista. — Farväl!

FEMTE BREVET

Redan är båten långt ute på Roxen. Maskinen arbetar, hjulskovlarna plaska, flaggan svänger hit och dit, styrmannen byter om buss, musiken spelar "Gubben Noak", bålen ryker på salongstaket, jungfrun ropar "låt bli mej", sällskapet sorlar, pratar, skrattar —

Och jag sitter ensam, jag.

Den dystra känslan av isolering och övergivenhet, öckenkänslan — som jag torde få kalla den — kuvar mig alltid, när jag befinner mig i en större samling av människor. Må denna känsla slumra hur djupt som helst, så väckes hon dock förr eller senare och merendels — mirabile dictu! — när fraggan står högst i glädjens champagneglas. Hon väcks av en tanke, en svartalf bland tankar, som hånande viskar mig i örat: "vad äro dessa människor för dig och vad är du för dem? Om I någonsin råken i gemensam livsfara, skall vilken som helst ej draga i betänkande att rädda sig på de övrigas bekostnad!"

Med öckenkänslan till följeslagerska och

härskarinna hade jag småningom dragit mig undan det glada, larmande sällskapet och slutligen slagit mig ned på en ringlad lina längst fram i fartygets stäv. Där satt jag och suckade mitt ibland min själs dimmor. "Boken", tänkte jag hastigt, "boken kan skingra dem", och grep i fickan efter Ehrensvärds skrifter. Men händelsen gjorde, att jag i stället fick tag på det cigarrfodral, som jag hittat vid hasselbusken.

"Nå", tänkte jag, "slumpens tärningar visa understundom sexor all. Låt mig se, vad fodralet innehåller!"

Jag öppnade det och fann: 1:o) en halv cigarr. 2:o) en hel dito. 3:o) sex styver i löspengar. 4:o) en trubbig blyertspenna, och 5:o) ett hoprullat och fullskrivet papper.

"Aha!" tänkte jag, "här har jag ett medikament åt min Psyke. Slumpen eller försynen må hava skickat mig det; jag mottager det i bägge fallen med tacksamt hjärta." Och så upprullade jad papperet och läste — N. B., sedan jag stoppat och tänt min pipa — följande manuskript, vilket här, med författarens tillåtelse, meddelas.

Fabel

Vänstra ögat och munnen, vilka tyckte sig lida orätt, det förstnämnda därigenom, att högra ögat alltid satt till höger, den senare därigenom, att näsan satt högre än han, överenskommo en vacker dag att läsa lagen för var sin förman.

Vänstra ögat började affären och sade till det högra:

Varför skall jag alltid sitta till vänster, alltidinnehava den ringare platsen? Är jag då sämre än du? Är ej min synförmåga lika stark, som din? Arbetar jag, vakar jag icke lika mycket som du?

Och det högra ögat svarade:

Lider du verkligen något därav, att du sitter till vänster? Tillfalla ej dig lika stora andelar av ljuset, som mig? Ser du ej samma föremål, som jag, och njuter du, slumrar du icke lika mycket och lika ofta, som jag? Vad har du egentligen att klaga över?

Med detta svar måste vänstra ögat låta sig nöja. Men munnen tänkte: min opposition skall lyckas bättre; ty jag har kraftigare argumenter att anföra. Därpå grep han sig an och sade till näsan:

Varför skall du hava en högre plats i ansiktet, än jag? Jag äter och dricker och tillför hela organismen sin näring; men vad uträttar väl du? Du bara luktar och snusar? Varför skall du då sitta över mig?

Kors! — svarade näsan, som var vid skämtsamt lynne — icke är det så svårt att begripa. Jag sitter över dig därför, att vad som flyter ur *mig* ej måtte gå förlorat för *dig*.

Inget joller, inga chikaner! ropade munnen. Jag vill hava ett allvarsamt, ett grundligt svar på den frågan: varför sitter du över mig?

Jo — sade näsan med högtidlig röst — Gud har placerat mig så!

Detta svar hade den egenskapen att — så till sägandes — tysta munnen på munnen. Han avstod från all vidare opposition; och som högra ögat redan bragt det vänstra till tystnad, var hela rangstriden lyckligen slutad.

*

Som författaren ej bifogat någon "sens moral", ville jag — efter slutad genomläsning — ersätta bristen, dvs. inventera någonting välvist, varöver med fog skulle kunna skrivas "fabula docet". Detta lyckades mig icke, och förgäves vaggade blyertspennan i min ena hand och papperet i min andra. Emellertid gjorde jag några oförgripliga reflexioner, dem du här må hålla till godo.

Huru väl, tänkte jag, om fejden mellan de stridiga samhällselementerna kunde slutas så fredligt, som striden mellan vänstra och högra ögat, mellan munnen och näsan! Men därtill är ingen utsikt. Börden och penningen, Baal och Mammon, kämpa i blind förbittring om herraväldet, och den sednare vill icke bättre än nedriva den förres tempel, för att på samma dominerande plats bygga ett nytt åt sig själv. Ingendera ser, att deras anspråk äro lika underhaltiga och av samma skäl. Ty vad är väl både det ärvda namnet och det ärvda kapitalet annat än transporter av andras förtjänst, de där kunna begagnas och njutas utan egen? För det förvärvda namnet och det förvärvda kapitalet må mänskligheten gärna knäböja, så vitt de förvärvats med ära och användas med sträng hänsikt till maximen: alla människor äro *bröder*. Men i och med detsamma metamorfoseras ju *börd* och *penning* till *dygd* och *snille!* De två sistnämnda äro ock de jure — fast icke de facto — mänsklighetens sanna aristokrater. De allena kunna, vid någon påkommande opposition mot deras höghet, svara som näsan svarade munnen: "Gud har placerat mig så!"

Med dessa och dylika tankar sysselsatte jag mig under färden. Öckenkänslan stävjades därigenom,om icke helt och hållet, likväl så mycket, att jag tre gånger reste mig upp från min ringlagda lina, för att på ett par ögonblick sälla mig till de andra och dricka ett glas punsch. Kan man ej sympatisera med mänskligheten medelst hjärtat och huvudet, är ju ändå något, om man gör det medelst magen!

Omsider hann ångbåten målet för sin färd; — men då var det redan långt lidet på kvällen. Stångån gör så många "slingriga krumlingar eller krumliga slingringar"Uttrycket är professorligt och nyttjades av en stor latinare, då han skulle för sitt studentauditorium översätta ett stycke ur Virgilius.

Även andra olägenheter än tidsspillan härleda sig från Stångåns "slingringar" och "krumlingar", vadan

Linköpings borgerskap påtänkt att låta avskära några i ån utskjutande landuddar, på det att inloppet må bli rakt. Men som penningar saknas till företaget, ärnar samma borgerskap ingå till Riksens Ständer med en begäran om anslag. Naturligtvis kan jag ej annat än önska denna begäran all lycka och framgång; dock misströstar jag betydligt. Riksens Ständer hava — att döma av deras nuvarande beskaffenhet — långt mera anlag att förvandla det raka till krokigt, än det krokiga till rakt. vid inloppet till Linköpings hamn, att en betydlig tid åtgår, innan ett fartyg kan komma dit. — Nu utlades landgången, lossades nattskoten, klungo de sista fanfarerna, tömdes det sista glaset. I avskedets stund hade jag ånyo det nöjet att trycka femtio händer och höra femtio: "god natt, bror! tack för gott sällskap, bror!" Hjärtligt och beskedligt svarade jag: "tack, bror! sov sött, bror!" Sedan förströddes "Orphei Vänner" åt skilda håll, som löven för höstvindarna; men jag gissar, att alla voro belåtna med att få gå till vila och att de, vid åsynen av den bäddade sängen, hörde i sina själar ett ljuvt eko av melodien: "jag älskar dig, fredliga flagga!" Så var

åtminstone fallet med mig, då jag, genomtrött och genomsömnig, beträdde tröskeln till mina anspråkslösa vindsrum.

Medan jag höll på att kläda av mig, fick jag ett besök av lilla samvetet.

Detta uttryck tarvar en förklaring. Som du vet, hava alla människor ett så kallat samvete, merendels av kautschuknatur, så att det med mycken lätthet kan vidga eller sammandraga sig, allt efter omständigheterna. Vad mig beträffar, har jag blivit särdeles rikt utrustad, ty jag har fått ej mindre än två samveten, men av olika dimensioner, vadan jag, för att skilja dem åt, kallat det ena för *stora* och det andra för *lilla* samvetet. Det förstnämnda uppenbarar sig i gestalt av en allvarlig, långskäggig gubbe, med ljungeldar i ögonen och åskdunder i rösten. Aldrig infinner han sig förr, än en direkt överträdelse av något av de tio budorden kommer i fråga. Men då infinner han sig också och ryter, så att märgen fryser i mina ben, och jag svarar med bävande läppar: "*vördade farbror!* hav misskundsamhet! Jag skall — ja, jag skall ta mej tusan! — bättra mig." Lilla samvetet åter uppträder i skepnad av en guvernant, som med sin solfjäder pekar på alla de småfel, jag begått — vi vilja kalla dem a, b, c, d, etc. — och på alla de smådygder, jag uraktlåtit — vi vilja kalla dem α, β, γ, δ etc. — och gnatar mycket under tiden. Om dagarna brukar lilla samvetet oftast sova, men om aftnarna är bemälta mamsell förbålt vaken och kry, samt infinner sig då och oroar mig med sin solfjäder och sitt gnat. Någon synnerligen respekt inger hon migicke, utan vågar jag till och med småträta med henne.

"Vad har du uträttat för gott idag?" frågade lilla samvetet — medan jag, såsom nyss nämndes, höll på att kläda av mig.

"Min *bästa mamsell!*" svarade jag, "ingenting annat än roat mig."

"Således har du ej slutat läsningen av Solgers Erwin?" frågade samvetet.

"Nej!" svarade jag,

"Ej heller har du skrivit svar på de två angelägna breven?" frågade samvetet.

"Nej!" svarade jag.

"Ej heller har du besökt den där vännen, som ligger så sjuk?" frågade samvetet.

"Nej!" svarade jag, "allt detta hinner jag ju göra i morgon."

"Vad du har för en olycksalig prokrastinationsvana!" suckade samvetet. "Aldrig hör jag annat än: i morgon, i morgon! Således har du", fortfor det, "icke gjort något gagn på hela Guds långa dag?"

"Gagn", svarade jag, "jo visst! Jag har ju *levat* hela långa dagen och dymedelst kommit ännu ett steg närmare min grav. Ligger ej däri ett ganska väsentligt gagn?"

"Oförskämde!" utropade lilla samvetet, "jag hör på ditt svar, att du har druckit mera, än nyttigt är."

"Min bästa mamsell!" svarade jag, "just nu står jag i begrepp att draga av mig byxorna m.m. och jag hemställer till ert eget visa beprövande, om och huruvida det passar sig för en mamsell, att assistera vid dessa operationer?"

Lilla samvetet fann för gott att rymma fältet, och jag fick sedan ostörd gå till sängs. Djupt och länge sov jag, ja långt in på andra förmiddagen, och skulle sannolikt sovit till middagen, om jag ej blivit väckt av en ohygglig dröm. Du torde hava märkt, att de föreställningar, dem man bortvisar eller undantränger, medan man befinner sig i vaket tillstånd, äro just de, som företrädesvis återkomma, då man sover och drömmer. Detta fenomen kan — i brist på bättre förklaring — förklaras så, att alla föreställningar hålla sig för lika goda, vadan en och var av dem vill, förr eller senare, taga ut sin rätt. Den föreställning, som, tillförene undanträngd, nu kom tillbaka i min dröm, var ormen — nämligen ormen, som jag såg i backen vid Malfors. Den kom tillbaka — sade jag — men i så fantastisk gestalt och under så förändrade omständigheter, att det fordras hela min — och kanske, till förstärkning, även din — skarpsinnighet till att igenkänna honom för en och samme.

Jag drömde mig tillbaka till mina studentår, och att jag vistades hemma hos mina föräldrar över sommaren. En dag efter slutat middagsmål, tog jag en bok i handen och gick ut i en närbelägen äng och lade mig i gröngräset att läsa under en ek vid sjöstranden. Var det böljornas skvalp, eller eklövens sus, eller bokens innehåll, eller digestionsprocessen, eller allt detta tillsammans, som vållade att jag blev sömnig? Nog av, jag inslumrade, och när jag omsider vaknat och stod i begrepp att återvända hem, kände jag att någonting iskallt ringlade sig i underlivet. Men som denna känsla ej var förknippad med smärta ellerobehag, brydde jag mig föga därom, utan spatserade lugnt framåt. — N. B. Allt detta drömde jag. — På en spång, som ledde över ett smalt sund av sjön, mötte jag socknens hedervärde dödgrävare, och oss emellan uppstod följande samtal.

Dödgrävaren: Guds fred! Hur står det till?

Undertecknad: Gud signe! Jag mår bra; men jag låg nyss och tog mig en middagslur däruppe i ängen; och när jag vaknade, tyckte jag att någonting iskallt ringlade sig i underlivet, och det tycker jag ännu.

Dödgrävaren: det har krupit en orm in i herrn.

Undertecknad: prat! vidskepelse! bondskrock!

Dödgrävaren: alldeles icke! Jag råder herrn att genast efter sin hemkomst sätta sig ned och gapa över en mjölkbytta. Då känner ormen lukten av mjölken och kommer upp för att dricka; ty ormar — skall herrn veta — tycker mycket om mjölk. Men passa på och sätt locket på byttan, så fort ormen krupit dit; ty slipper han dädan med livet, så förföljer han herrn i evighet.

Undertecknad: tack, fader Jonas, för det goda rådet! Farväl!

När jag kom hem, berättade jag min historia och skrattade. Men fruntimmerna — särdeles ett par gamla tanter — tog saken allvarsamt och yrkade, att jag borde följa det råd, som fader Jonas givit. Till en början strävade jag emot; men ingen kan disputera med fruntimmer — allraminst med gamla tanter — utan att slutligen nödgas säga: concedo! Fördenskull fogade jag mig efter deras önskan, och satte mig tålmodigt ned på en stol och lutade mitt huvud med öppen mun över en bytta mjölk. Snart kände jag, huru det iskallasmåningom övergav de lägre regionerna, i vilka det hittills huserat, samt buktade sig genom bröstet upp mot strupen. Då började även jag vara av samma tro, som fader Jonas och tanterna: ja, jag trodde och gapade av alla krafter. Om några ögonblick stack ett ormhuvud fram ur min mun och närmade sig mjölkbyttan allt mer och mer. Ungefär en halv aln av ormens kropp var synlig, då huvudet hunnit till mjölkens yta. Där dröjde det ett par minuter och ormen tycktes lukta på den honom tillbjudna trakteringen. Sannolikt misshagade den honom; ty han drack ej och ville ej begiva sig ned i byttan, utan började i stället att sakta dra sig tillbaka och fortfor därmed oavbrutet. Då våndades jag gruvligt; likväl höll jag mig stilla. Men när slutligen ej mera var synligt av ormen, än huvudet och halsen, grep jag i min ångest ett hårt tag omkring dem båda och ryckte till med hela styrkan i hand och arm. I samma ögonblick lindade ormen stjärten omkring mitt hjärta, så att — både ormen och hjärtat utrycktes på samma gång. Jag slängde dem ifrån mig och såg med fasa, huru det blödande hjärtat, ännu omlindat av ormen, konvulsiviskt skälvde på golvet.

Sådan var drömmen. Att jag vaknade vid slutet därav, lärer du ej undra på. Belåten med att drömmen varit endast en dröm, torkade jag svetten ur min panna och sökte försätta mig ur passionens in på reflexionens gebit. Sådant där — tänkte jag — kan man ej inventera, när man är vaken; nej sådant måste drömmas. Och varföre? — frågade jag mig själv. Jo därföre — svarade jag mig själv — att i vakande tillstånd hålla de särskildasjälskrafterna varandra i jämvikt, men i drömmen är fantasien, om icke absolut envåldig, likväl monark och det utan konstitutionella kontroller. Härmed sammanhänger det fenomenet, att drömmar infinna sig antingen näst efter insomnandet, eller näst före uppvaknandet. Fantasien blir nämligen härskarinna på så sätt, att förståndet insomnar en stund *före*, samt uppvaknar en stund *efter* henne. När bägge sova, drömmer man ej.

Jag hade ännu ej uppstigit, då min städerska infann sig med kvasten — om vilken förut är tillräckligt ordat — och med friskt vatten. Genast tömde jag ett stort glas och frågade sedan: vad nytt?

"Ingenting annat", svarade städerskan, "än att den förgyllda ramen, som magistern beställt och fabrikören sölat så länge med, äntligen kom i går afton, just då jag höll på att bädda."

"Tag hit den", sade jag, "och låt mig se!"

Städerskan räckte mig ramen, och den fann nåd för mina ögon. Den var, enligt begäran, starkt förgylld och försedd med ett vackert lövverk av *lager* och *törne*.

Och vartill ärnade jag den ramen? Svar: till infattning av en ännu levande svensk författares porträtt. Vill du gissa hans namn, så skall jag giva dig två goda kännetecken till ledning. Det ena är, att båda de politiska partier, som för närvarande sönderslita fäderneslandet och varandra, med en mun fördöma hans skrifter. Du torde härvid påminna dig Kellgrens bekanta yttrande: "en opartisk författare gör sig *alla* till ovänner". Det andra kännetecknet är, att våra maktägande tidningar fylla sina spalter först med utdrag ur hansskrifter och sedan med smädelser mot hans person. Du torde härvid påminna dig en viss sedvana hos flugorna: ehuru de ätit sig mätta av sockerbiten, bortflyga de ej därifrån förr, än de lämnat en svart prick efter sig. I början ärnade jag till lagern och törnet på den förgyllda ramen addera även en *eklövskvist;* men vid närmare besinning avstod jag därifrån, emedan jag ej ville gå eftervärldens dom i förväg. Samtiden har ej kunnat förneka mannens snille och hans lidanden; eftervärlden skall ej förneka hans patriotism.

Jag lämnade ramen tillbaka åt städerskan och frågade: "har ingenting annat nytt hörts av?"

"Jo", svarade hon, "nu minns jag. Det var en herre här i går afton vid samma tid, som gossen kom hit med ramen. Han sade, att han skulle komma åter i dag på förmiddagen — och här är hans visitkort."

Städerskan lämnade mig kortet och jag tog det och jag läste ett älskat namn, namnet på en gammal universitetsvän, vars bekantskap jag gjort "i de glada dar, då morgonens dagg låg på livet kvar", och vilken jag sedan dess ej återsett.

I detsamma öppnades dörren och den länge saknade vännen inträdde. Sedan de första glädjeropen, hälsningarna och handtryckningarna gått för sig — varvid städerskan i all tysthet — dock lovligen — avlägsnade sig med stövlarna och skoborsten — kom min vän att kasta ögonen på bordet, där jag den föregående aftonen hade avbördat mina fickor deras innehåll. "Hur tusan", utropade han, "har du kommit i besittning av *mitt* cigarrfodral?"

"Jag hittade det i går på kanalbanken vid Berg", sade jag.

"Just där förlorade jag det i förgår", sade han. "Men", fortfor han sedan, "stig nu upp. Du måste ut och följa mig kring staden och visa mig dess märkvärdigheter."

"Hjärtans gärna!" svarade jag och skuttade upp ur sängen.

*

Som jag nu står i begrepp att företaga en *ny* resa — nämligen kring Linköpings gator, arm i arm med förbemälte universitetsvän — är tiden inne att sluta beskrivningen på *denna.* — Lev väl, min bäste W. von B. Måtte du alltid florera! Måtte din skugga bli allt längre och längre — ävensom något smalare! Måtte din lyra ljuda av allt renare och gladare toner! Men då du spelar därpå, så glöm ej att vända ryggen åt allmänheten ty ser du det platta bifallsgrinet, så blir du rasande och krossar — för att nyttja ett uttryck av vår avlidne vän Vitalis — "lyran mot berget Parnassus med samma känslor som fordomdags Moses, Herrens tjänare, dängde sina lagtavlor i Sinai berg".

Lev väl och glöm mig ej!

EFTERSKRIFT

H. B. Palmær (1801—54) blev inte journalist och tidningsutgivare för att han hade lätt för att skriva. Tvärt om hade han livet ut att kämpa mot svårartade arbetshämningar, som torde ha bottnat i både självkritik och lättja. För egen del förklarade han utan omsvep att han hellre ville heta lat än dum, och i det avseendet fick han sin vilja fram. Han betecknades som maklig av många, men ingen — vän eller fiende — har veterligen kommit på idén att kalla honom dum. En träffande karakteristik har Axel Liffner åstadkommit, i det att han har framställt Palmær som en ovanligt begåvad företrädare för den produktiva lättjans konst.

Han började ge prov på denna i Aftonbladet år 1834 efter att tidigare ha gått i skola i Linköping och studerat bl.a. naturvetenskapliga ämnen i Uppsala. Han debuterade som lyriker i Atterboms Poetiska kalender, dock utan att göra nämnvärd lycka. De ansträngningar han sedermera gjorde i syfte att skaffa sig en tjänst ledde inte heller till framgång, vilket kom honom att slå sig på journalistiken.

När han hade tröttnat på Aftonbladet och Hierta flyttade han till Linköping och gjorde stora ansträngningar att förskaffa sig en bibliotekarie- eller lärartjänst. Mäktiga fiender stoppade emellertid den förmente rabulisten. Någon befattning fick Palmær inte, och i denna situation grundade han Östgöta Correspondenten, vars första nummer gavs ut i september 1838. Tidningen blev uppmärksammad och fick en efter dåtida förhållanden ganska ansenlig spridning, främst tack vare Palmærs egna bidrag, som i stor utsträckning hade satirisk och polemisk karaktär.

Hans produktivitet blev emellertid snart allt mindre, och han ingick 1840 kompanjonskap med C. F. Ridderstad, som snart övertog ledningen av först tidningen och senare även tryckeriet. Palmær gjorde ett halvhjärtat försök att starta en ny tidning och var en tid lärare vid Sjögestads lantbruksskola. Under ett par år företrädde han borgarståndet i Linköping som riksdagsman och medarbetade tidvis rätt flitigt i tidningar och tidskrifter. Han samlade också artiklar i bokform vid ett par tillfällen: Brev från Stockholm under riksdagen 1847—48 och En liten lustresa är båda verk av detta slag. Anledningen till att Palmær valde brevformen för dessa verk var uppenbarligen att han trivdes med denna; Wilhelm von Brauns obestridliga popularitet kan ha medverkat till att Palmær adresserade de fem breven som tillsammans utgör En liten lustresa till just denne vän.

Som Otto Widerström har framhållit i sin avhandling om Palmær är En liten lustresa en miniatyrutflykt. I sinnevärlden kommer resenären inte längre än till Berg och Malfors, men Palmær har efter höga litterära mönster — Heine, Jean Paul, Sterne och vår egen Adolf Törneros — sörjt för att hans läsare skulle få lite av varje att fundera över. Den vandrande magistern träffarföreträdare för alla fyra stånden (och befinns inte oväntat sympatisera mest med borgarnas hedervärde representant), och han tillåter sig även ett och annat separat utfall mot adeln och kungahuset, penningaristokratin och det högre prästerskapet. Aktuella politiska frågor och litterära förhållanden kommenteras också i En liten lustresa; bl.a. hedras Atterbom och Tegnér med måttligt högaktningsfulla anspelningar, medan Crusenstolpe på fullt allvar framställs som en martyr för sina åsikter.

Den lilla boken gavs ut på sommaren 1848 och publicerades följande år i tysk översättning. Det är efteråt svårt att fastslå vilket intryck den gjorde på samtida läsare, helst som åtskilliga avsnitt hade publicerats i tidningar och tidskrifter som fristående skisser, men vid det här laget kan man utan omsvep fastslå, att En liten lustresa hör till de få svenska prosaverk från 1800-talets mitt som fortfarande är läsvärda och njutbara.

Orsaken härtill är väl i någon mån den spelande ironin och den stundom bistra satiren i framställningen, men för helhetsintrycket betyder Palmærs strama stilkonst säkerligen vida mer. En medveten konstnär var han nämligen, den kvicke och lättjefulle publicisten, och bevarade manuskript ger vid handen att han ingalunda nöjde sig med att improvisera sina artiklar och skisser utan mestadels omarbetade dem gång efter gång, innan han var nöjd med utformningen. En liten lustresa innehåller talrika exempel på sådana ändringar och retuscher, men så framstår också detta miniatyrarbete som fullt representativt för sin begåvade och kvicke upphovsman.

BENGT LUNDBERG

Digitaliserad av Projekt Runeberg och publicerad på http://runeberg.org/lustresa/.

Konverterad till .pdf, .epub, .mobi och .txt av Arkivkopia och publicerad på https://arkivkopia.se/sak/runeberg-lustresa.

Filen skapad 2018-12-17 11:14:43.129353